

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ
PRÁCE

Rok 2006

Ondřej Ludvík

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Velkoněmecká říše a Balkán**
(Německé geopolitické ambice na Balkáně v letech 1940- 1941)
zpracoval samostatně a vyznačil v ní veškeré použité zdroje
informací.

V Berouně, 16. května 2006

Ondřej Ludvík

Obsah

Úvod

První kapitola

Balkán jako geopolitická kategorie

- 1.1 Geografický podklad Balkánu
- 1.2 Charakteristika přírodních poměrů
- 1.3 Historický nástin
 - 1.3.1 *Berlínský kongres 1878*
 - 1.3.2 *Od Berlínského kongresu k první světové válce*
 - 1.3.3 *První světová válka- dění na Balkáně*
- 1.4 Geopolitické zájmy velmocí, místní zájmy
- 1.5 Meziválečné období

Druhá kapitola

Velkoněmecká říše a její balkánská expanze

- 2.1 Geopolitické hledisko a Hitlerovy plány s Balkánem
- 2.2 Italské dobrodružství na Balkáně
- 2.3 Německá pomoc
- 2.4 Diplomatická příprava na obsazení Řecka
- 2.5 Operace trest
- 2.6 Válečné operace proti Řecku

Třetí kapitola

Balkán a německé geopolitické postavení

- 3.1 Výchozí podmínky
- 3.2 Důsledky válečného tažení
- 3.3 Německý pořádek na Balkáně
- 3.4 Problémy v regionu

Závěr

Summary

Seznam literatury

Úvod

Téma mne velice zajímá, protože v sobě spojuje geopolitiku, Balkán a druhou světovou válku- tedy tři oblasti mého zájmu. Domnívám se, že samotné téma, tak jak je koncipováno, je velmi zajímavé. Po konzultaci s panem Fidlerem jsme rozhodli, že dané téma budu zpracovávat z geopolitického pohledu. Což je pro mě velmi přínosné, neboť geopolitice bych se chtěl věnovat i v navazujícím magisterském studiu politologie. Spektrum literatury k danému tématu je velmi široké, nicméně ne vždy jde o kvalitní vědeckou práci. Příkladem může být samotná česká literatura, která k tomu je trojího druhu,

První skupinu tvoří původní česká literatura, která vyšla ještě za komunistického režimu, kde lze využít části faktografie, ale všechna hodnocení jsou ideologicky podbarvená a poplatná své době. Do této skupiny lze zařadit práce Miroslava Tejchmana, především *Boj o Balkán* a *Válka na Balkáně*.

Současná česká produkce věnující se Balkánu během druhé světové války se omezuje na syntetická shrnutí, jako příklad *Moravcová-Bělina*, nového k tomu je velmi málo,

A konečně třetí skupinou jsou současné překlady, které jsou však velmi proměnlivé úrovně, záleží na originálu. Mezi nejkontroverznější jistě patří publikace Davida Irvinga *Hitlerova válka a válečná stezka z let 1933- 1945*. A i přesto že je Irvingovi vyčítána až přílišná přímočarost, domnívám se, že pro mou práci bylo přínosné čerpat i z této knihy. Měl jsem štěstí, že nakladatelství Jota vydala úplně novou publikaci od DiNarda. DiNardo se zaměřil na problematiku válečných koalic, zvláště pak rozborům politické, vojenské a ekonomické spolupráce Velkoněmecké říše s jejími spojenci za druhé světové války. Autor při jejím psaní využil rozsáhlého výzkumu amerických a německých archivních fondů, edic vydaných dokumentů, rozhovorů s pamětníky a v neposlední řadě také rozsáhlé odborné literatury americké, britské, německé a italské provenience. Překlad dělал můj vedoucí práce pan Jiří Fidler, který mi poskytl text již před samotným vydáním. Ze zahraniční produkce jsem využil hlavně knihu *Hitler*, kterou napsal Ian Kershaw.

Snažil jsem se téma postihnout jako práci z oboru politické geografie, neboť tím se nejlépe dokáži oprostít od ideologických floskulí, které se ve značné části literatury

nacházejí (na jedné straně Tejchman, na druhé Irving). Internetové zdroje povětšinou tuto problematiku sledují z vojenského hlediska.

Při rozboru politické geografie jsem především využil knihu Bořivoje Hnízda Mezinárodní perspektivy politických regionů.

Pod samotným tématem Velkoněmecká říše a Balkán (Německé geopolitické ambice na Balkáně v letech 1940- 1941) si lze představit přehršle způsobů, jak může být zpracováno. Proto se hned v úvodu pokusím o nástin, ve kterém představím základní rysy mé práce. A zároveň představím nejdůležitější události a podněty, ze kterých jsem vycházel. Politické a vojenské střetnutí o země Balkánského poloostrova patří neodmyslitelně k dějinám druhé světové války, i když tento střet zůstává tak trochu stranou zájmu, ve stínu činnosti hlavních aktérů a hlavních front druhé světové války.

V každém případě o vliv na Balkánu usilovaly celkem čtyři mocnosti – Italské království a Velkoněmecká říše na straně osy a Svaz sovětských socialistických republik a Spojené království Velké Británie a Severního Irska na straně spojenců. Navíc byl Balkán té doby zmítán protichůdnými zájmy jednotlivých zemí, zvláště pak Maďarského království, Rumunského království a Jugoslávského království. Oblast Balkánu měla svou ekonomickou hodnotu, danou jedinými významnými evropskými ropnými zdroji na rumunském území.

Z geopolitického hlediska byla oblast Balkánu chápána jako velmi důležitý prvek ve všech tehdejších geopolitických teoriích. Geopolitika samotná má svoji kolébku v Německu díky pracím Haushoferovým, geopolitické hledisko ovlivňovalo německou zahraniční politiku na Balkáně již před první světovou válkou. Stejně tak Mackinderova teorie, obzvláště prvek „vnitřního pŕlměsíce“, byl velmi důležitý pro britskou zahraniční politiku na Balkáně již od meziválečného období. Italské geopolitické aspirace se na Balkáně projevovaly v první řadě ve snaze o ovládnutí celého pobřeží Jaderského moře, které se mělo stát nástupištem k přeměně celého Středozemního moře v obnovené „mare nostrum“ období římské říše. A nakonec sovětské aspirace v tomto prostoru, ač ideologicky zdůvodňované různými modifikacemi teorie světové revoluce a světového komunismu, vycházely ze standardních ruských zájmů, v první řadě ve snaze o získání úžin.

Všechny tyto geopolitické vlivy se střetly v letech 1940 až 1941, kdy se Balkán nakonec stal jedním z důležitých válčišť druhé světové války.

Ve své práci jsem se zaměřil na jeden úhel pohledu, spočívající v rozboru německých geopolitických zájmů v dané oblasti. Práce obsahuje následující prvky:

- historický exkurs ohledně německé expanzivní politiky vůči Balkánu;
- význam rumunské ropy pro německou válečnou ekonomiku;
- střetávání německých, sovětských a částečně britských vlivů v dané oblasti.

Práce by neměla mít charakter analýzy historického vývoje, ale spíše je zaměřena na komparaci jednotlivých mocenských vlivů. Hlavním prvkem je tak rozbor německého výboje a využití podpůrných regionálních zájmů. Z hlediska rozboru konkrétních mezinárodních vztahů jde především o geopolitický rozbor paktu Molotov-Ribbentrop, druhé vídeňské arbitráže a konkrétních německých akcí při rozdělení Jugoslávie v létě 1941.

Rád bych v práci na tématu pokračoval a dovedl ji až do diplomové práce.

První kapitola

Balkán jako geopolitická kategorie

1.1. Geografický podklad Balkánu

Prostorově vymezit Balkán lze tam, kde se tento poloostrov dotýká moře- na západě Jaderského, na jihu Egejského a na východě Černého. Tady není sporu, mnohem problematičtější to však je s vymezením severní hranice.

Zeměpisné hledisko nám žádnou zřetelnou dělicí linii nedává. Zjišťujeme tedy, že její rozhraní nespočívá pouze v zeměpisném faktoru, podstatný pro uchopení této oblasti je i kulturně- historický kontext. Proto je prostorové vymezení Balkánu velmi problematické a ani hranice současných států nám nemohou příliš pomoci, neboť jejich hranice nereflektují historicky vzniklé kulturní prostory. Mohlo by se zdát, že jako dělící mezi Balkánem a střední a východní Evropou by mohla posloužit řeka Dunaj, potíž však je, že tato řeka spíše pro různé kulturní oblasti slouží jako spojující faktor, takže jako dělicí linie je zcela nevyhovující.

Nejpříhodnější vymezení severní hranice balkánského regionu se jeví linie Istrijský poloostrov- jižní úpatí Alp- Velká uherská nížina (včetně) - Karpaty- ústí řeky Dněstr.¹

1.2. Charakteristika přírodních poměrů

Na severozápadě Balkánu (Slovinsko) zasahuje Alpský oblouk – Karavanky, Julské Alpy (Triglav, 2863 m), který vyplňuje větší část Slovinska a přechází v řetěz

¹ Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 18

krasových balkánských pohoří při pobřeží Jadranského moře. Z těch nejvýznamnějších jsou to Kras Kapela (jeskyně Postojnska jama), Velebit a nejrozsáhlejší Dinárské hory (krasové jevy na Plitvických jezerech). Ve Slovinsku směrem na východ od hor klesá Lublaňská kotlina.

Severní část je vyplněna výběžky Velké Uherské nížiny (geomorfologická jednotka Velká Panonská pánev) – Zagreb, Vojvodina, Banát. Na jih od Beogradu již opět zasahuje Dinárská soustava, které stoupá směrem na jih (Prokletije 2656 m na albánsko-černoohorských hranicích).

Severovýchod je potom tvořen jižní a východní částí Karpatského oblouku (Moldoveanul 2543 m) s kotlinou Transylvánie a západními horami (Apuseni, Bihor). Na jih a na východ od tohoto oblouku se rozkládá úrodná Moldavská a Valašská nížina (historické oblasti Moldávie, Multenie, Oltenie). Na dolním úseku Dunaje tyto nížiny přecházejí v oblast Dobrudža (severní a jižní část – historický vývoj, dnes v rozdělení mezi Rumunsko a Bulharsko).

Dále na jih začínají pásma Balkánských pohoří tzv. Rhodopské soustavy - Stara Planina, Rila (Musala 2925 m), Pirin a Rodopy v Bulharsku, Vraca, Baba (Pelister 2601), Jakupica v Makedonii, přerušované nížinami – Hornothrácká nížina ve středním Bulharsku, Thrácká nížina, Soluňská, Thessalská.

Řecko je potom tvořeno jednak prvohorními soustavami – Olympos – a jednak druhohorními masívy, které jsou pokračování Dinárské soustavy – Pindos, Peloponéssos. Dále tato soustava pokračuje ostrovy v Egejském moři. Západní a jižní oblasti Balkánu jsou seismicky aktivní díky hranici mezi euroasijskou a egejsko-adriatickou deskou (zemětřesení v Turecku a Řecku, v bývalé Jugoslávii, činné sopky – Vesuv, Santorini).

Páteří vodstva je řeka Dunaj s mnohými dalšími přítoky a přírodními útvary – Tisa, Dráva, Sáva, Morava, soutěska Železná vrata, Prut. Jižní část je tvořena menšími a kratšími řekami, z nichž nejvýznamnější z hlediska osídlení a historických tras nebo ustálení hranic je např. řeka Vardar v Makedonii a Řecku nebo Marica v Bulharsku, Turecku a Řecku. Na jihovýchodě Balkán končí u břehů strategicky významných úžin Bospor a Dardanely. ²

² Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 9- 22

1.3. Historický nástin

Když 7. dubna 1453 zahájili Osmanští Turci obléhání hlavního byzantského města, bylo jen otázkou času, kdy se jej zmocní. Stalo se tak za necelé dva měsíce, 29. května 1453. Poslední byzantský císař, Konstantin XI., padl během pouličních bojů. Téměř tisíc let trvající říše přestala existovat. Konstantinopol přezvaný na Istanbul.

Osmané okupovali Balkánský poloostrov až do počátku krize Osmanské říše, která rozpoutala velmi složitý sled událostí a válečných konfliktů. Po celém Balkánu vypukla proti osmanským okupantům povstání. Porážka Osmanů u Vídně roku 1683 znamenala jejich rychlý ústup ve prospěch Uherské říše. Krize Osmanské říše propukla v plném rozsahu ve druhé polovině 18. století při Rusko-Osmanských válkách o oblasti v Černomoří. Tehdy proti Osmanům bylo několik pokusů o odpor. Nejprve bylo Řecké povstání, které položilo základ k vzniku moderního Řecka. Krátce po vypuknutí povstání v roce 1821 byla proklamována Řecká nezávislost. Osmanská říše ale nezávislost uznala až v roce 1830, po skončení války.

Další velké vystoupení balkánských národů proběhlo v sedmdesátých letech 19. století. V polovině sedmdesátých let vypuklo protiturecké povstání jak v Bosně a Hercegovině, tak i na území pozdějšího Bulharska. Obě povstání byla krutě potlačena. V roce 1876 se do boje proti osmanské říši odhodlaly dva samostatné slovanské státy - Srbsko a Černá Hora. Jejich tažení skončilo neúspěšně. Veřejné mínění v Rusku se okamžitě přidalo na stranu utlačovaných "slovanských bratří" a nutilo vládu k vojenskému zásahu. Gorčakov³ uzavřel s Andrássem⁴ smlouvu

³ Kníže Alexandr Michajlovič Gorčakov (1798-1883), význačný diplomat, se stal nakonec šéfem ruské vnější politiky za cara Alexandra II.

⁴ Hrabě Julius (Gyula) Andrassy (1823- 1890) Julius patří do betliarské větve rodu Andrassyů. Byl významným politikem, státníkem a zeměpánem. Po studiích na gymnáziu a na Pešťské univerzitě byl hrabě Andrassy ředitelem a poté čestným členem Uherské akademie věd. Když v Evropě r. 1848 propukla revoluce, zastával funkci župana. Stal se hlavním představitelem odporu vůči habsburskému domu v Uhrách a aktivně se zapojil do politiky namířené proti centralistické Vídni. Jeho snahou bylo od počátku získání a posílení historických zemských práv Uherska v monarchii a získání samostatnosti o rozhodování politiky své země nezávisle na vídeňské vládě. Stal se velitelem národní gardy. Po potlačení maďarského povstání musel emigrovat. Pobýval v Paříži a Londýně a r. 1851 ho odsoudili v nepřítomnosti k trestu smrti. Do Uher se hrabě Andrassy vrátil až po amnestii r. 1858, kde ho čekala slibná kariéra. Stal se poslancem (1861) a později místopředsedou uherského sněmu

(Budapešťská konvence), která zásah na Balkáně Rusku povolovala za podmínky přenechání Bosny a Hercegoviny Rakousku.⁵ Tlak ruské armády, podporované místním obyvatelstvem, Osmanská říše nevydržela. Rusko - Osmanská válka proběhla v letech 1877 - 1878 a Osmané v ní utrpěli předpokládanou porážku. Istanbul zachránila pouze britská podpora. Mírem v San Stefanu⁶ (jen 10 kilometrů od Istanbulu) bylo jeho panství na Balkánském poloostrově téměř zlikvidováno. Osmanská říše musela uznat nezávislost Rumunska, Srbska a Černé Hory. Bulharsko se mělo stát autonomním knížectvím, formálně vázaným na Osmanskou říši. Rozhodující roli by si však v této velké zemi, sahající až k Egejskému moři, zajistilo Rusko, které by se tak mohlo prosadit na Balkáně jako rozhodující činitel. Prosazením vzniku tzv. Velkého Bulharska Rusové však porušili Budapešťskou konvenci.

1.3.1. Berlínský kongres 1878

Jak se ostatně dalo předpokládat, Londýn, Paříž a ani Vídeň nebudou mít pochopení k těmto panslavistickým ambicím. Západ naléhá na internacionalizaci balkánské otázky. Ani samotné balkánské státy nejsou nadšeny s podobou míru, který jim Rusko předepisuje. Teritoriální zisky, které jsou jim nabízeny, vyvolávají především závist u svých sousedů. Zcela otevřeně se ukazuje, že v tomto regionu je nemožné stanovit hranice tak, aby všechny zúčastněné státy byly spokojené. Rusko na

(1865). Stál i nadále v čele silící maďarské opozice, která se nevzdávala a po porážce Rakouska Pruskem r. 1866 i dosáhla svého. Andrásy se stal otcem a předním mužem rakousko-uherského vyrovnání (r. 1867), které připravil společně s Františkem Deákem. Následně v letech 1867-1871 prvním ministerským předsedou Uherska v dualistické monarchii. R. 1868 připravil také maďarsko-chorvatské vyrovnání v rámci uherského království. Tentýž rok došlo k přeměně rakouského císařství na Rakousko-Uhersko a země byla rozdělena na Zalitavsko (Uhry) a Předlitavsko (Rakousko a zbylé státy monarchie), spojena jen osobou panovníka, ministerstvem zahraničí, společnou měnou a vojskem. V letech 1871-1879 zastává funkci ministra zahraničí Rakouska-Uherska. Byl zastáncem spolenectví s císařským Německem a svou snahu orientoval na oslabení pozic Ruska v Evropě a na slovanskou otázku v zemi. Všechno usiloval o to, aby Rusko nemělo vliv na slovanské národy v Uhrách a na Balkáně a zamezit tak vzniku slovanských států. Byl jedním z iniciátorů Berlínského kongresu z r. 1878, který po rusko-turecké válce přisoudil Bosnu a Hercegovinu Rakousku-Uhersku. Na funkci ministra zahraničních věcí rezignoval r. 1879. Byl mu udělen velkokříž řádu sv. Štěpána a vyznamenání Rytíř zlatého rouna – španělský grant I. třídy.

⁵ Kupka, J.S., Balkánský sud prachu, zapomenuté války, Agave, Český Těšín, 2003, s. 47

⁶ San Stefano byla malá vesnička, osídlená Řeky, ležící těsně před hradbami Istanbulu. Dnes se tam nachází mezinárodní letiště Istanbul- Yesilkoy.

základě svých mocenských zájmů upřednostňuje Bulharsko, nyní se naplno projevuje napětí a zášť mezi balkánskými státy. Všechny státy v tomto regionu se snaží získat na svou stranu velmoci, aby mohly lépe čelit svým sousedům. Zde se tak již rýsují budoucí konfliktní linie a krizová ohniska budoucnosti.

Za tohoto stavu se nabízí německý říšský kancléř Otto von Bismarck jako zprostředkovatel. Jelikož nová německá říše nemá na Balkáně své zájmy, známý je Bismarckův výrok: “Balkán mi nestojí za zdravé kosti jediného pomořanského granátníka!”⁷

Roku 1878 se v Berlíně sejdou diplomaté Velké Británie, Francie, Ruska, Rakousko-Uherska, Itálie a samozřejmě Německa, aby se zaobírali aktuální situací na Balkáně. K některým jednáním byla přizvána i osmanská strana, ale jinak pro tento kongres bylo příznačné, že státy o nichž se jednalo, nebyly k jednáním vůbec přizvány.

K vyřešení balkánské krize nedošlo, největší spory se týkaly úžin a Istanbulu. Žádná velmoc není natolik silná, aby mohla stát sama proti všem, takže se opět jen potvrdí zachování integrity Osmanské říše.

Signatáři berlínského kongresu uznali za suverénní státy Srbsko, Černou Horu a Rumunsko. Dále se zde dohodne řada územních změn. Územních zisků dosáhne Srbsko připojením Niše a Pirotu, Černá Hora připojením jaderského pobřeží od Kotoru až k Ulcinji, Řecko získá Thesálii.

Naopak Rumunsko utrpí územní ztrátu, Besarábie se vrací k Rusku, Rusko navíc získává i kontrolu nad dunajskou deltou. Největší ztráty však logicky postihly Bulharsko. Bulharsko, které vzniklo na základě Sanstefanského míru je rozděleno na tři části. Podunajské Bulharsko je jako nové balkánské knížectví proměněno na stát poplatný osmanské říši. Východní Rumelie je vtělena do Osmanské říše jako autonomní oblast v čele s křesťanským guvernérem a Makedonie se připojuje rovněž k Osmanské říši.

Rakousko má právo okupovat Bosnu, Hercegovinu a Sandžak. V praxi to znamená, že sice tato území nadále zůstávají osmanským teritoriem, ale jsou vojensky

⁷ Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 224

obsazena Rakousko- Uherskem. Jedná se o velice vznětlivou oblast, pro Vídeň je to de facto danajský dar, na tato území si činí nárok i Srbsko, pro které se stává Rakousko- Uhersko největším nepřítelem v oblasti.

Jediný přínos berlínského kongresu spočíval v udržení rovnováhy sil v Evropě, kterého se dosáhlo jen na úkor balkánských států. Ale i mezi zúčastněnými velmocemi jsou vítězové a poražení. Za vítěze lze považovat Velkou Británii, která považuje konzervativní pak tří císařů z roku 1873 za narušený, navíc Anglie získává i strategicky významný ostrov Kypr.

Toto nové uspořádání mělo již od počátku vážné trhliny, což se mělo následně projevit v národnostních třenicích, jejichž příčinou bylo to, že nově vzniklé státy nezahrnovaly všechno obyvatelstvo příslušné národnosti a vznikaly tak silné národnostní menšiny. Další balkánské pak národy zůstávaly stále pod cizí (rakouskou) nadvládou. Přes všechno ale platil v oblasti relativní status quo ještě dalších dvacet let.

1.3.2. Od Berlínského kongresu k první světové válce

Po roce 1878 se Vídeň zahraničně politicky dostává do izolace, Petrohrad na Balkáně tradičně zůstává jejím protivníkem. Jediný mocný partner se nabízí Berlín. Roku 1879 uzavírá Rakousko- Uhersko a Německá říše Dvojspolek.⁸ O tři roky později se k tomuto uskupení přidává Itálie a činí z něj Trojspolek. Rovněž Itálie má své ambice na balkánském poloostrově, ty se však kryjí se zájmy rakousko- uherskými. Proto je Trojspolek od samého počátku značně nestabilní. Vůči Německu značně vystupuje především Rusko, které se i přes snahu Bismarcka cítí berlínským kongresem velmi poškozeno.

V roce 1908 se náhle tato uměle vytvořená rovnováha porušila, když Rakousko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, a to mělo za následek mimo jiné i zvýšenou snahu balkánských etnik o sebeurčení. Pod patronací Ruska byla uzavřena v roce 1912 dohoda mezi Srbskem a Bulharskem namířená proti Turecku a Rakousku-Uhersku.

⁸ Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 226

Rusko se v této době snažilo vystupovat jako nezištný ochránce zájmů pravoslavných národů, ve skutečnosti však usilovalo o ovládnutí mořských úžin Bosporu a Dardanel a zajištění přístupu k otevřeným jižním mořím.⁹ Pod patronací Ruska byla uzavřena v roce 1912 dohoda mezi Srbskem a Bulharskem namířená proti Osmanské říši a Rakousku-Uhersku.¹⁰ Srbsko a Bulharsko rovněž spojuje myšlenka slovanství, ale ohledně Makedonie již dochází k prvním rozmíškám. Brzy tudíž je slovanská idea upozaděna, následně k této dohodě přistoupilo Řecko a Černá Hora, vytvořila se tak protiturecká koalice a zformoval takzvaný Balkánský svaz. Černá Hora vyhlásila v říjnu 1912 Osmanské říši válku, a to i přes odpor velmocí ohledně změn status quo na Balkáně. Záhy se k ní připojilo Bulharsko, Srbsko a Řecko. Válka trvala necelé dva měsíce a skončila drtivou porážkou Osmanů. Velmoci reagovaly vojenským zásahem, čímž se zabránilo dalšímu rozšiřování balkánských států na úkor "nemocného muže". Řecko získalo nejen velkou část Epiru a egejské ostrovy, které se dosud nacházely v rukou Osmanů, ale i Chalkidiki se samosprávným církevním územím Svatý Athos a hlavně samotnou Soluň. Ve válce však utrpěly jak ambice vznikající Albánie, tak především Bulharska. To se totiž se ztrátou Soluně ani některých částí Makedonie, získaných Srbskem, nehodlalo smířit. Po necelém měsíci Bulharsko zaútočilo na řecké a srbské pozice, což byl začátek nového konfliktu, druhé balkánské války (1913). Proti bulharským očekáváním se na řecko srbskou stranu přidalo i Rumunsko a Osmanská říše. Tím byla prohra Bulharska zpečetěna, celý boj, který vyvolalo bulharské sebepřeceňování, trval jen po měsíc červenec. Bukurešťská mírová smlouva Bulharsku ponechala pouze nevelkou část Makedonie a přístup k Egejskému moři s přístavem Alexandropolí. Srbsko obdrželo vnitřní Makedonii se Skopje a s Kosovem, k tomu navíc Sandžak. Pobřežní Makedonie a Kavala připadly k Řecku. Rumunsko získává jižní část Dobrudže. Ani Osmanská říše, proti které byl vlastně veden boj, nevyšla zcela naprázdno. Po první balkánské válce zmizela téměř zcela

⁹ Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 7

¹⁰ Ruský vliv v oblasti rostl v přímé úměrnosti s úpadkem moci Osmanské říše. Rakousko- Uhersko nemělo zájem na tom, aby Rusko proměnilo osmanský Istanbul v pravoslavný Cařihrad. Podílelo se tedy na iniciativě na vymanění Bulharska ze sféry ruského vlivu i na vyhlášení samostatné Albánie, aby zabránilo přístupu Srbska ke Středozemnímu moři. Viz. Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 7

z Evropy, v Bukurešti je jí znovu přiřčen Drinopol a Východní Thrákie.¹¹ Stejně jako na Berlínském kongresu i v Bukurešti jsou balkánské státy pouhými figurkami v režii velmocí.¹² Po Bukurešťské mírové smlouvě se Srbsko ještě víc přiblížilo k Rusku, naopak Bulharsko je zklamáno, že jej Petrohrad nechává padnout právě ve prospěch Srbska, a tak se Sofie s konečnou platností přikloní k Berlínu a Vídni. Rakousku se s úspěchem podařilo zabránit Srbsku přístupu k jaderskému moři. Přesto vliv Vídně na Balkáně klesá. Rumunsko nesmí kvůli sedmihradskému problému vyjít z balkánských válek příliš posíleno, proto se už nyní rýsuje odklon Rumunska od Trojspolku. Konference velvyslanců velmocí se v Londýně vyslovila pro vytvoření Albánie jako nezávislé neutrální monarchie a byla ochotna podpořit řecký zisk východoegejských ostrovů pouze za předpokladu přičlenění Epiru (Janiny) k Albánii. Tehdy již ale ve vzduchu visela hrozba propuknutí konfliktu celoevropského, kterému se zabránit nepodařilo a v podstatě mu zabránit některé velmoci ani nechtěly.

1.3.3. První světová válka- dění na Balkáně

Ironií osudu začala první světová válka, svým rozsahem pro tehdejší svět nepoznaný konflikt, právě zde na "zadním dvorku Evropy", jak se Balkánu občas říkalo. V létě 1914 navštívil rakouský následník trůnu František Ferdinand d'Este manévry císařské a královské armády v Bosně. Dne 28. června byl i s jeho manželkou zavražděn v Sarajevu srbskými nacionalisty z teroristické organizace Sjednocení nebo smrt (Ujedinjenje ili smrt)¹³, nazývané též Černá ruka.¹⁴ Toto byla záminka, na kterou čekala silně militarizovaná Evropa rozdělena na dva mocenské bloky, jejich smluvní základ tvořily Trojspolek a Trojdohoda.

¹¹ Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 248

¹² Výsledek je tedy stejný jako na Berlínském kongresu. Není vyřešen jediný národní problém, způsob vedení hranic má za následek systém vzájemných nepřátelství.

¹³ Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s.8

¹⁴ Později se ukázalo, že atentátníci měli přímé spojení se srbskými nacionalistickými důstojníky. Nejasnosti stále zůstávají ohledně kontaktů a konzultací mezi srbskou tajnou službou a ruskou špiónážní centrálou. Viz. Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 8

Rakousko- uherská ministerská rada schválila obsah ultimáta adresovaného Srbsku, hlavní bod požadoval vyšetření a potrestání všech viníků sarajevského atentátu. Mělo se tak dít na srbském území a za přímé účasti rakousko- uherských represivních složek. Srbsko se sice snažilo vyjít některým požadavkům vstříc, nicméně hlavní požadavek odmítlo a navíc mobilizovalo svou armádu. Rakousko- Uhersko odpovědělo přerušением diplomatických styků se Srbskem a částečně rovněž mobilizovalo svou armádu. 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko- Uhersko Srbsku válku.

Osmanská říše zpočátku lícitovala mezi oběma mocenskými bloky „ozbrojenou neutralitou.“ Nakonec se přidává na stranu Ústředních mocností. S jasným záměrem vyvážit přístup Osmanské říše na stranu protivníka a zároveň ulehčit situaci zle ohroženému Srbsku, byla 26. dubna uzavřena tajná londýnská smlouva mezi Dohodou a Itálií. O čtyři týdny později vyhlásuje Itálie Rakousku- Uhersku válku, které si její neutralitu odmítlo vykoupit územními ústupky. Bylo to logickým vyústěním, vždyť italské ambice na balkánském poloostrově se kryjí se zájmy rakousko- uherskými. 6. září je podepsána tajná německo- bulharská smlouva.¹⁵ Bulhaři byli neprozíravou srbskou a řeckou politikou zahráni na stranu Ústředních mocností.¹⁶

Srbové za pomoci francouzské armády odrazili dva útočné pokusy Rakouska- Uherska. Teprve v říjnu 1915 dobyla rakouskou- uherská vojska za aktivního přispění německé armády Bělehrad. Navíc bulharská vojska vtrhla do srbské Makedonie. Rozhodující bitva se odehrála o měsíc později v Kosovu, zbytky srbské armády utekly do Albánie, odkud se za pomoci francouzského loďstva dostaly na ostrov Korfu. Následně byly opět vyzbrojeny a přesunuty na soluňskou frontu v Makedonii. Tato fronta nebyla z vojenského hlediska až tak důležitá, její hlavní smysl byl v blokování řeckého krále Konstantina I., který tak nemohl otevřeně vyjádřit svůj proněmecký postoj. Počátkem roku 1916 navíc v Řecku došlo

¹⁵ Aliance Ústředních mocností záhy získala označení Čtyřspolek, protože do konce 1. světové války se již o další státy nerozšířila.

¹⁶ Kupka, J.S., Balkánský sud prachu, zapomenuté války, Agave, Český Těšín, 2003, s. 83

k vojenskému převratu, řeckého krále tak nahradil přívržence dohodového bloku Eleutheria Venizelose.¹⁷

Další konflikty v oblasti se odehrály v Rumunsku, které 27. srpna 1916 vyhlásilo válku Rakousku- Uhersku. Ústřední mocnosti byly v této době zaměstnány ruských postupem, Rumunsko si tak od toho vyhlášení války slibovalo získání Sedmihradska, Banátu a Bukoviny na úkor habsburské monarchie. Jenže postup rumunských vojsk byl zastaven rakousko- uherskou armádou za přispění německých, bulharských a tureckých jednotek. Do prosince 1916 navíc Ústřední mocnosti dobyly většinu rumunského území i s hlavním městem.

Vstupem USA do války na straně Dohody se však mění poměr sil. Navíc podrobené národy v Rakousku- Uhersku a Osmanská říši vycítí svou šanci na vlastní národní sebeurčení. Od Korfské deklarace v červenci 1917 se stále sbližovaly postoje Srbů a rakousko- uherských Jihoslovánů, kteří měli v úmyslu vytvořit Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.¹⁸ Dohodové státy si byly vědomy, že náležitým využitím národnostní otázky by bylo možné z války vyřadit habsburskou monarchii i Osmanskou říši.

Válečné operace skončily uzavřením příměřím mezi Dohodou a Ústředními mocnostmi na podzim roku 1918.¹⁹

1.4. Geopolitické zájmy velmocí, místní zájmy

Poloha Balkánu od antiky spíše na okraji Evropy, kde se navíc střetávaly zájmy několika kulturních okruhů – křesťanského, později katolického a pravoslavného z jedné strany a od 14. století i islámského ze strany druhé. Míchání kultur, ekonomická zaostalost za evropským vývojem a rozdělení poloostrova podle

¹⁷ Eleftherios Venizelos (1864–1936), jedna z nejdůležitějších postav řecké politiky. V letech 1910-1933 řeckým premiérem. Venizelos byl průkopníkem společenských reforem, známým diplomatem a hrál klíčovou roli v modernizaci řeckého státu a osvobození severního Řecka a Egejských ostrovů.

¹⁸ Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 20

¹⁹ více o průběhu 1. světové války viz. Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 7-22

momentálních potřeb cizích velmocí, to jsou jen některé znaky, které charakterizují všechny státy na poloostrově.

Výše uvedené faktory a také snaha o hegemonii některých etnik v politických kruzích vedla k boji o moc a ke stále radikálnějším názorům některých politických skupin, který se později přenesl i na větší okruh lidí.

Navíc právě díky pomalejšímu vývoji za vyspělými státy a strategické poloze mezi Střední Evropou, Osmanskou říší a Ruským impériem se oblast stala objektem zájmů mnoha velmocí – Velké Británie, Francie, Itálie, Osmanské říše/Turecka, Ruska, Rakouska-Uherska a Německa. S tím souvisí i neustále se měnící hranice, které jsou zdrojem napětí i ozbrojených konfliktů .

Příznačná je vysoká přítomnost slovanských etnik, doplněná o románské, řecké a albánské etnikum. Poslední dva jmenované národy tvoří zcela zvláštní jazykové skupiny v rámci indoevropské jazykové skupiny.

Oblast balkánského poloostrova představuje v meziválečném období soubor států s víceméně uměle vytvořenými hranicemi na Pařížské mírové smlouvě. Dělicí linii zde představuje rozdělení států na „revizionisty“, tj. na poražené státy, které si přejí anulovat, či alespoň revidovat pařížské předměstské mírové smlouvy a na státy vítězné, tedy ty, které naopak z versailleského systému těží. Aby toho nebylo málo, tak v tomto regionu je soubor politických a kulturních antagonismů, teritoriálních sporů a národnostních třenic, tato nepřátelství se datují již z dávné historie.

Z historických důvodů neexistují žádné společné zájmy. Státy situované v tomto regionu jsou totiž jako závislí respektive slabší partneři členy revizionistických či antirevizionistických spojeneckých seskupení.

Lze konstatovat, že velmoci vůči Balkánu postupují stejným způsobem jako již po Berlínském kongresu v roce 1878 a po balkánských válkách v roce 1913. Jedná se o systém menších států, které se s pověřením mocností vzájemně blokují.

Balkánský prostor je již po staletí chápán jako místo, v němž se mělo vybíjet napětí mezi velmocemi.

Nejlukrativnějším místem celého regionu jsou bezesporu úžiny. Velká Británie je tradičním spojencem Osmanské říše, podporuje ji, jelikož nechce, aby se Bospor dostal do ruských rukou. Jinak jako celek Balkánský poloostrov Brity příliš nezajímá, omezují se pouze na tu část, která je bezprostředně spjata s východním

středomořím, kudy vedly důležité komunikace do Levanty a Indie. Stejně tak Francie a Německo mají v oblasti pouze ekonomické zájmy. Kdežto Rusové chtějí Balkán ovládnout i vojensko politicky, aby mohli projít úžinami. Italové zas sní o jaderském pobřeží a Albánii. Do velmocenských zájmů jsou podle potřeby přimíchávány místní zájmy, především pak vzájemná nevraživost mezi národy v této oblasti.

1.5. Meziválečné období

První světová válka opět zamíchala uspořádáním balkánských států. Na pařížské mírové konferenci byla definitivně potvrzena nezávislost Albánie, spojením Srbska, Bosny, Černé Hory, Makedonie, Chorvatska a Slovinska vzniklo království Srbů, Chorvatů a Slovinců), Rumunsko se výrazně rozšířilo o Sedmihradsko (na úkor Rakouska- Uherska/Maďarska), Besarábii a Bukovinu. Řecko získalo Alexandropolis. Bulharsko, spojenec Ústředních mocností, naopak ztratilo na úkor Řecka přístup k Egejskému moři. Výsledky tohoto válečného konfliktu a následné mírové konference důkladně změnily vzájemný poměr sil, jednostranně došlo k zvýhodnění vítězných velmocí Dohody a na straně druhé způsobily dlouhotrvající abstinenci Německa a Ruska v evropské politice. Rakousko- Uhersko zmizelo úplně. To na Balkáně způsobilo jakési velmocenské vakuum.

Vakuem které zůstalo po Německu, Rusku a Rakousko- Uhersku brzy vyplnila Francie, která zde získala rozhodující vliv a pokusila se vytvořit z balkánských států jakýsi obranný val namířený především proti Německu.²⁰ Jádrem nového aliančního systému měla být Malá dohoda, později doplněná Balkánskou dohodou.²¹ Tento obranný systém však nikdy nebyl pevný a již od poloviny dvacátých let, od Locarna,²² se začal drodit. Tuto nestabilitu navíc posilovala i samotná Francie se

²⁰ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 7

²¹ Francouzi tento obranný systém nazývají jako „Cordon sanitaire“. Název pochází z terminologie lékařství zabývajícího se epidemiemi a znamená přibližně karanténní stanici viz. Weithmann, M.W., *Balkán 2000 let mezi západem a východem*, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 275

²² O Locarnské konferenci více viz. Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 101- 105

svou defenzivní vojenskou strategií, kdy bylo jasné, že v podstatě vyklízí své pozice v jihovýchodní Evropě.²³

Británii, jak již bylo napsáno výše, Balkánský poloostrov příliš nezajímal, pouze bylo v jejím zájmu udržet v oblasti stabilitu, aby tak nebyl narušen britský zahraniční obchod. Proto se zde otevírá prostor pro Itálii a její expanzionistický plán. Zejména po nástupu Mussoliniho začala Itálie naplno snít svůj sen o vybudování středomořského impéria, které by obnovilo zapadlý lesk a slávu římské říše. Mussolini mluví o novém „Impero Romano“²⁴ Itálie ale nemá reálnou šanci na přeměnu Balkánu ve svou sféru vlivu. Proto se snaží alespoň diplomaticky tlačit na Jugoslávii. Ve 30. letech zde navíc existuje Balkánský pakt, jehož členy jsou Jugoslávie, Rumunsko, Řecko a Turecko.²⁵ Prostřednictvím Jugoslávie a Rumunska je navíc tento pakt provázán s malou dohodou.

Itálie tak začíná obracet svou pozornost na Německo. Domnívá, že právě v Německu nalezne svého partnera, po jehož boku může dosáhnout svých mocenských aspirací v oblasti. Francie se v roce 1934 snaží balkánské státy k sobě ještě víc přiblížit a vytvořit z nich „balkánskou federaci“. Ale na povrch opět vyplovají staré spory mezi plánovanými členy federace. Spolupráce na Balkáně se opět ukázala jako nerealizovatelná.

²³ Dověšením tohoto ústupu byla stavba Maginotovy linie. Viz. Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 7

²⁴ Weithmann, M.W., *Balkán 2000 let mezi západem a východem*, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 275

²⁵ Přesto i zde je již patrný základ nestability, antirevizionisticky laděné Bulharsko se nepodařilo připojit k Balkánskému paktu. Viz. Weithmann, M.W., *Balkán 2000 let mezi západem a východem*, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 277

Druhá kapitola

Velkoněmecká říše a její balkánská expanze

2.1. Geopolitické hledisko a Hitlerovy plány s Balkánem

Z geopolitického hlediska byla oblast Balkánu chápána jako velmi důležitý prvek ve všech tehdejších geopolitických teoriích. Geopolitické hledisko ovlivňovalo německou zahraniční politiku na Balkáně již před první světovou válkou. Cíl získat nad Balkánským poloostrovem všestrannou kontrolu se nezměnil ani po prohrané válce. V představách německé expanzivní politiky byl i nadále Balkán nástrojem k ovládnutí Evropy. Ovládnutí tohoto evropského regionu bylo motivováno jak vojensko- politickými, tak hospodářskými potřebami. Z ekonomického hlediska měl prostor zásoby nerostných surovin, zvláště pak ropy, což umožňovalo nahradit nejisté zdroje ze Sovětského svazu a Spojených států amerických. Na Balkáně navíc žily početné německé menšiny, především na území Rumunska a Maďarska.

V dobách Výmarské republiky však o žádné expanzi na Balkán nemohla být ani řeč, tato otázka se znovu otevřela až nástupem Hitlera k moci. Navíc se v regionu jako potencionální spojenci nabízí Maďarsko s Bulharskem, kteří rovněž usilují o revizi výsledků první světové války, v případě Bulharska šlo i o revizi druhé balkánské války..

Od poloviny třicátých let nacistické Německo, které sleduje tuto expanzionistickou linii, zahajuje sérii diplomatických akcí. Ty sledují cíl připoutat si s k sobě země Balkánu. Nacistům v tomto úsilí hraje do karet hospodářské hledisko, neboť německé možnosti odběru zemědělských plodin z balkánských zemí byly téměř neomezené. Obchodní smlouvy německo- maďarská a německo- jugoslávská (obě podepsané v roce 1934) stejně jako německo- rumunská z roku 1939 zpečet'ují jednostrannou závislost těchto balkánských zemí na německý trh.

Pro německé plány v oblasti byla naopak velmi nevhodná dlouholeté vzájemné nepřátelství mezi Rumunskem a Maďarskem. To ještě vzrostlo po Druhá vídeňské arbitráži 30. srpna 1940.²⁶ Německo a Itálie rozhodly o připojení rumunského Sedmihradska k Maďarsku. Současně však garantovaly nové rumunské hranice, což bylo pro Antonescuv²⁷ režim v Rumunsku životně důležité s ohledem na možnou ruskou expanzi.²⁸ V září téhož roku na základě smlouvy z Craiovy musí navíc Bulharsku vrátit jižní Dobrudžu.

Nacistická zahraniční politika vůči Balkánu se však neomezovala jen na hospodářské pronikání, obratně používala i ideologie jako antikomunismus a antisovětiismus. Balkánské země bez výjimky se obávaly vnitřních sociálních hnutí, a proto byly velmi vstřícné ke spolupráci s Německem, s velmocí, která tak jasně dávala najevo svůj antibolševismus. Tímto postojem si Berlín naklonil hned několik zemí balkánského poloostrova, které se obávaly sovětské expanze a bolševizace. Expanze Německa na Balkán však byla usnadněna hlavně díky appeasementu, hlavnímu politickému kursu západních mocností. Vliv Německa na prostor Balkánu se ještě zintenzivní po Anšlusu Rakouska v březnu 1938. Vždyť Vídeň byla odjakživa považována za vstupní bránu do jihovýchodní Evropy. Německá říše po anšlusu s Balkánem bezprostředně sousedí.

Ze strategického hlediska ovšem tato oblast nebyla ničím jiným než bublajícím kotlem problémů, jež dokázaly zamořit německou diplomacii na celou válku. Berlín rovněž musel čelit dlouhodobé touze Říma po dominanci v této oblasti. Nekrvavý

²⁶ Díky První a Druhé vídeňské arbitráži se maďarské území zdvojnásobilo, tuto územní expanzi však Maďarsku zaručovalo pouze Německo s Itálií a tak se tato země stala zcela závislou na zemích Osy.

²⁷ Antonescu, Ion (1882 - 1946) Rumunský diktátor. Ion Antonescu se narodil 15. června 1882 v rumunské Pitesti. Po roce 1918 působil jako vojenský přidělenec v Paříži a později v Londýně. V roce 1934 byl jmenován náčelníkem generálního štábu a roku 1937 ministrem obrany. Rok na to nastolil král Carol II. osobní diktaturu a Antoneska suspendoval pro jeho vazby na fašistickou Železnou gardu. Rok nato se však se Železnou gardou chopil moci. Antonescu se stal neomezeným diktátorem v Hitlerově stylu a otevřeným spojencem nacistů. Po napadení Sovětského svazu vstoupil do války na straně Německa. V srpnu 1944 provedl mladý král Michal I. převrat, Antoneska svrhl a uvěznil. Po válce byl uznán vinným z válečných zločinů a 1. června 1946 popraven.

²⁸ Na základě Paktu o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem z 23. srpna 1939 a tajného protokolu o rozdělení sfér vlivu, kde byla Besarábie uznána jako součást sféry sovětského vlivu, Bukurešť byla přinucena Berlínem, aby toto území Moskvě podstoupilo.

zábor Albánie v dubnu 1939 jen povzbudil jeho aspirace po územních požadavcích od Řecka a Jugoslávie.²⁹ Tyto aspirace byly v naprosto nepřijatelné s plány Berlína, který se od samotného počátku války snažil Řím přesvědčit, aby zanechal plánů na útok proti těmto balkánským státům.³⁰

Tato snaha Berlína ještě zesílila, když se blížil německý útok do Sovětského svazu. S perspektivou střetu se Sovětským svazem v nepřítli vzdálené době chtěl Hitler v této oblasti udržet klid. Z vojenského hlediska měl Balkán být pro průmyslovou Velkoněmeckou říši především zemědělskou zásobárnou- navíc území balkánského poloostrova se mělo stát nástupištěm uvažovaného východního tažení.³¹ Dobytí těchto území vojenskými prostředky připadá Hitlerovi zcela zbytečné vzhledem k naprosté hospodářské oddanosti balkánských států, ty navíc zašly ve svých závazcích k Německu tak daleko, že již nemohly ustoupit z cesty, která směřovala k naprosté podřízenosti vůči Berlínu. Německo se sice zásadně nestavělo proti italským plánům na získání částí Jugoslávie a Řecka, obávalo se však, že případný italský útok na Řecko bude znamenat britské vylodění v této zemi, což by jej ohrožovalo z jihu.³² Proto se Hitler snažil odvrátit Mussoliniho od možné agrese, a to jak vůči Řecku, tak případně vůči Jugoslávii. Přesto Itálii dál především Řecko velmi lákalo. „Co se týče Řecka,“ poznamenal Mussolini v dopise Hitlerovi, „jsem rozhodnut bez váhání přistoupit k činu- totiž konat co možná nejrychleji.“³³ Hitler se vyděsil a pověřil Ribbentropa, aby během několika dní dojednal s Mussolinim setkání. Hitler se svému italskému protějšku snažil vysvětlit, že napadnout teď Řecko, kdy jsou v oblasti podzimní deště a případný sníh takřka na spadnutí, je naprosté šílenství. Pouze by to Britům poskytlo záminku okupovat Krétu a další řecké ostrovy, jež se od rumunských naftových polí nacházejí v doletu bombardérů.

²⁹ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 77

³⁰ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 75-83

³¹ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 121

³² Tato Hitlerova obava byla reálná, zvláště když v dubnu 1939 učinil Londýn garanční prohlášení ve prospěch Řecka, které je namířeno právě proti Itálii, avšak zároveň hrozí vojenským zásahem v případě, že by v Athénách došlo k vnitropolitickému převratu, který by znamenal přiblížení Řecka k Ose. Viz. Weithmann, M.W., *Balkán 2000 let mezi západem a východem*, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 281

³³ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 364

Během brennerského setkání 4. října však Hitler pravděpodobně teoreticky schválil italskou okupaci Řecka v případě- ale opravdu pouze tehdy- bude-li to nutné kvůli odvrácení britské invaze.³⁴

Přesto i tak byla italská okupace Řecka nezastavitelná, Mussolini bažil po vojenském úspěchu. Tato jeho touha se ještě zvětšila, když se z oficiální zprávy dozvěděl o vyslání německé vojenské mise do Rumunska.³⁵ Tuto skutečnost považoval Mussolini za další těžkou ránu italské prestiži. Hitler rozhodl o vyslání mise bez jakékoli předchozí konzultace se svým italským spojencem. Navíc německá odpověď na italskou stížnost ohledně chybějící konzultace tohoto kroku byla velmi rázná a oznamovala, že Itálie nemá Německu co zakazovat. Hitler na toto téma odmítl jakkoli diskutovat a nebyl ochoten ani k žádné kompenzaci. Vrchol potupy pro Itálii bylo, když Rumunsko odmítlo jejich nabídku na rozmístění obdobné malé vojenské jednotky.³⁶

Mussolini nakonec Hitlera informoval o svém záměru zaútočit na Řecko ve svém dopise z 19. října 1940.

Hitler byl z Mussoliniho dopisu zděšen, ale nepodařilo se mu již vyvolat nové jednání s Itálií ohledně italských plánů.. Tato italská kampaň byla zcela v rozporu s německou strategií vůči balkánskému poloostrovu. Bylo však již příliš pozdě.

2.2. Italské dobrodružství na Balkáně

Italská vláda zaslala řecké vládě ultimátum, jež do Athén dorazilo 28. října 1940 v 03,00 hodin. Řecko v něm bylo obviněno, že se rozhodlo poskytnout Velké Británii své válečné přístavy a vojenská letiště. Italové požadovali, aby Řekové souhlasili s obsazením strategických bodů v zemi italským vojskem. Ovšem bez ohledu na tříhodinovou lhůtu k odpovědi, italské jednotky zahájily v 05,30 hodin útok.³⁷

³⁴ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 364

³⁵ Němečtí vojáci v Rumunsku měli za úkol především hlídat strategicky důležitá rumunská ropná pole proti případnému britskému útoku.

³⁶ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 162

³⁷ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 365

Hitler až do této doby byl proti této italské akci, nyní když byl postaven před hotovou věc, chtěl alespoň Mussolinimu udělit několik rad ohledně vedení celé vojenské akce. Chtěl zahájit německý letecký útok na Krétu divizemi, jež by se nejprve přemístily do severní Afriky. V 11 hodin prvního dne útoku na Řecko dorazil Hitler do Florencie. Hitlerovy obavy se beze zbytku naplnily, nízký počet nasazených italských vojáků navíc špatně připravených zapříčinil krach italské vojenské operace.

Den po Hitlerově návštěvě ve Florencii britské jednotky přistály na Krétě, 3. listopadu se první jednotky vylodily na řeckém pobřeží.³⁸ Do Vánoc byli Italové z Řecka zahrnutí zpět na albánské území, kde se jim s obtížemi podařilo zastavit řecký postup. Italské jednotky nyní byly konfrontovány s perspektivou na vedení bojových akcí v tvrdých zimních podmínkách v balkánských horách.

Německá oficiální reakce na italské dobrodružství v Řecku se naprosto lišila od té neoficiální. Oficiální forma byla mnohem kulantnější, na schůzce s Mussolinim Hitler nabídl svému protějšku německé výsadkové jednotky na případnou vojenskou akci proti Krétě.³⁹

Soukromá německá reakce se nesla v odlišném duchu, Italové Hitlera rozzuřili k nepřičetnosti. Neuvážená italská akce musela mít zcela jistě za následek vylodění britských pomocných jednotek v oblasti. Hitler se v první řadě obával, že italské velení si předsevzalo spolknout mnohem větší sousto, než na které mělo sílu. Zvláště se Hitlera dotklo, když se Mussolini ve Florencii na setkání s ním naparoval a německy mu oznamoval „Führer, wir maschieren!“⁴⁰

Hitler si plně uvědomoval nepříznivý vývoj situace a jeho možný dopad na celý region balkánského poloostrova. I když možná měl chuť nechat Italy povařit ve vlastní šťávě, vzhledem k britskému nebezpečí byl přinucen nařídít Wehrmachtu, aby připravil ofenzívu proti Řecku pro odlehčení svého vyčerpaného a tvrdohlavého spojence. Tím se významně narušily plány na jaro 1941. David Irving se ve své knize Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945 + domnívá, že kdyby

³⁸ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 365

³⁹ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 164

⁴⁰ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 364

Hitler nebyl býval slepě důvěřoval Mussolinimu, tak bylo možné si všimnout mnohem dříve, že se Itálie chystá na útok proti Řecku.⁴¹

2.3. Německá pomoc

Německá pomoc byla dvojího druhu – diplomatická a vojenská. Německá diplomacie vyvinula koncem zimy a počátkem jara 1941 značnou aktivitu, aby co nejvíce balkánských zemí svázala s Paktem tří, přičemž hlavní důraz byl kladen na Rumunsko a Jugoslávii. Ribbentrop navíc vydal oběžník, jímž všem německým velvyslanectvím zakázal komentáře k vývoji italské vojenské situace. Tento vzácný příklad německého diplomatického taktu byl určen v první řadě okolnímu světu a měl demonstrovat neochvějné německo-italské spojení a zakrýt předchozí značné rozpory. Hitler navíc přikázal Ribbentropovi, aby se vypravil do Albánie, a nějakým způsobem se pokusil zasáhnout v italský prospěch, případně se pokusil pomoci italskému velení při vedení operací.⁴²

Německo-italská koordináční jednání o balkánských zemích byla zahájena však až na konci roku 1940. Nejprve se scházeli ministři zahraničních věcí obou zemí. Později následovalo několik Hitlerových dopisů Mussolinimu.⁴³ Nakonec se Hitler s Mussolinim a jejich nejbližší poradci setkali ve dnech 19. a 20. ledna 1941 v Berghofu. Toto setkání tvořily tři samostatné schůzky věnované řeckému problému. Během jejich jednání se Hitler a Mussolini, spolu se svými diplomatickými poradci, dohadovali o možných politických a diplomatických řešeních. Teprve 20. ledna došlo k plenárnímu zasedání obou diktátorů se všemi politickými a vojenskými poradci.⁴⁴

2.4. Diplomatická příprava na obsazení Řecka

⁴¹ Více tamtéž. s. 365- 366

⁴² DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropské spojenci od koalice ke zhroutilí, Jota, Brno, 2006, s. 166

⁴³ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropské spojenci od koalice ke zhroutilí, Jota, Brno, 2006, s. 168

⁴⁴ tamtéž

Německá strategie pro další období, vykrytalizovaná během lednových setkání, měla svoji diplomatickou a vojenskou část. Diplomatičká spočívala v německé snaze začlenit Jugoslávii, Bulharsko a později také Maďarsko do Paktu tří. Vojenská se točila kolem plánu na vedení vojenských akcí proti Řecku, přičemž v krajním případě měly být akce zahájeny již 15. února 1941, aby se předešlo italskému zhroucení. Na druhé straně však Němci odmítli přesunout část svých horských jednotek do Albánie pod italské velení.⁴⁵ Italové se na počátku března 1941 – po Mussoliniho návštěvě na frontě – pokusili ještě jednou o útočnou akci, přičemž doufali získat aspoň jedno vítězství dříve, než dojde k německému zásahu. Ovšem tato akce selhala stejně jako všechny předcházející, a to během pár dnů. Jejím jediným praktickým výsledkem byl jen další pokles italské morálky.⁴⁶

Naproti tomu diplomatické akce byly úspěšné. Vzhledem k tomu, že komunistický Sovětský svaz se jevil jako nebezpečnější než národněsocialistické Německo, Bulharsko nakonec 1. března 1941 souhlasilo se svým zapojením do Paktu tří.⁴⁷ Po třech týdnech, 25. března 1941, se k Paktu tří připojila Jugoslávie. O něco dříve, již 12. prosince 1940, podepsalo Maďarsko na základě Hitlerova pobízení „smlouvu o přátelství“ s Německem.⁴⁸

Ještě před podpisem těchto dohod však byly zahájeny německé přípravy na válku proti Řecku, které počítaly s určitou bulharskou účastí. Německo samozřejmě v první řadě požadovalo právo na transit svých vojsk přes Bulharsko. Postup německých jednotek z Rumunska přes Bulharsko proti Řecku však mohl být zahájen až po vybudování dostatečného množství mostů přes Dunaj. Dalším problémem v souvislosti postupu německých vojsk do Bulharska, byl postoj Turecka. Ankara nakonec byla ujištěna, že vůči Turecku nemá Německo žádné pohledávky.⁴⁹ Jako všechny koaliční akce, i v tomto případě byla jejich realizace závislá na přesném načasování ze strany německého velení. Bulharská vláda totiž nebyla ochotna podepsat dohodu o vstupu do Paktu tří, případně zahájit mobilizaci dříve,

⁴⁵ DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení*, Jota, Brno, 2006, s. 168

⁴⁶ DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení*, Jota, Brno, 2006, s. 169

⁴⁷ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 160

⁴⁸ DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení*, Jota, Brno, 2006, s. 169

⁴⁹ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 162

než německá vojska překročí bulharské hranice. To se však příliš nelíbilo německé straně.

Konečným výsledkem jednání byla dohoda, že zahájení společné akce bude dáno výstavbou mostů přes Dunaj a vyhlášením bulharské mobilizace, a to v okamžiku, kdy připojení Bulharska k Paktu tří bude zveřejněno, tedy 1. března 1941, kdy první německé divize vstoupí na bulharské území, aby zahájily postup k řeckým hranicím.⁵⁰ Za tuto vstřícnost Hitler bulharskému caru Borisovi slíbil část řeckého území na pobřeží Egejského moře a severní Thrákii, pokud se bulharská vojska zapojí do operace proti Řecku.⁵¹

Přičlenění Jugoslávie se ukázalo být mnohem složitější. Bělehrad sice pokračoval dále v kurzu přibližování se k Německu, kterou nastoupil podpisem německo-jugoslávské obchodní smlouvy 1. května 1934. Avšak po vypuknutí 2. světové války Jugoslávie okamžitě vyhlásila neutralitu a proklamovala přátelské vztahy s oběma válčícími stranami. Po porážce Francie zůstala Jugoslávie obklíčena a Cvetković neviděl jinou možnost než se připojit k Paktu tří. Bělehrad tak činí 17. března 1941, regent princ Pavel na neoficiální schůzce v Berghofu souhlasí, až když Německo přistoupí na všechny jeho podmínky- vojska Osy nevstoupí na jugoslávské území, a přestože se Jugoslávie nebude nikterak na operaci proti Řecku vojensky podílet, měla jako odměnu získat Soluň, navíc požaduje jednoznačné německé záruky na územní celistvost Jugoslávie.⁵² Chorvatská Ustaša totiž už dlouho hledala v Římě a Berlíně podporu pro své úsilí vytvoření nezávislého chorvatského státu. Zabralo celý březen přemluvit váhavý Bělehrad, aby podepsal trojstranný pakt, ale psychologická rána, kterou to uštědřilo Británii, stála za ten investovaný čas.

I když jugoslávské politické vedení vědělo, že vstup země do Paktu tří nebude mezi obyvatelstvem populární, rozhodně nebylo připraveno na odpor takové intenzity, jenž se dostavil ihned po zveřejnění smlouvy, podepsané 25. března ve Vídni. Zpráva o tomto činu vyvolal v Srbsku vlnu nevole. Neboť Německo s Itálií byly srbským obyvatelstvem všeobecně považovány za podporovatele Chorvatska a za iniciátory srbsko- chorvatského vyrovnání. Po celé zemi se konaly masové

⁵⁰ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 371

⁵¹ Tamtéž

⁵² Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 393

demonstrace. Vláda jugoslávského prince regenta se v tomto klíčovém okamžiku ukázala jako velice nestabilní. V noci z 26. na 27. března skupina vysokých důstojníků provedla převrat. Tento převrat zorganizoval Dušan Simović, Srb, o němž se vědělo, že vůči Německu zastává nepřátelský postoj.⁵³ Tvrdí se, že tento puč byl zosnován britskou tajnou službou. Byla zrušena regentská rada, Petr II. byl prohlášen plnoletý, a svolán králem. Regent princ Pavel byl zajat. Předsedou vlády se stal generál Simović, který sice ujišťoval o své loajalitě vůči Německu, zároveň však jeho revoluční kabinet neratifikoval přistoupení Jugoslávie k Ose. Bylo jasné, že toto prohlášení nezůstane u Hitlera bez odezvy.

Změna režimu v Bělehradě Hitlera rozzuřila. Okamžitě přikázal generálnímu štábu vytvořit plán na úplnou likvidaci Jugoslávie jako státního celku.

Výsledkem jednání byla Hitlerova směrnice č. 25, prikazující útok proti Jugoslávii a zničení Bělehradu. Celá akce měla příznačný název „Operace trest“

2.5. Operace trest

Vzhledem ke skutečnosti, že plány na vedení bojových akcí proti Řecku již byly schváleny, Hitler se svým okolím pouze směrnicí č. 25 rozšířil operaci *Marita*. Generální štáb předvedl husarský kousek, když během devíti dnů urychleně přepracoval celé balkánské tažení tak, aby do něj byla zahrnuta improvizovaná německá invaze do Jugoslávie.⁵⁴

Zatímco politické zabezpečení italské a bulharské vojenské spolupráce proti Jugoslávii nepředstavovalo žádný výraznější problém, u Maďarska to problém byl. V prosinci 1940 totiž Maďarsko (na základě německé pobídky) podepsalo smlouvu o přátelství s Jugoslávií.⁵⁵ Vojenský puč v Bělehradě však způsobil zásadní změnu německé politiky vůči přátelskému vztahu mezi Jugoslávií a Maďarskem. Již 27. března 1941 se Hitler a Ribbentrop setkali s Dömem Sztójayem, maďarským velvyslancem v Berlíně. Během čtvrt hodinového jednání předložil Hitler Sztójayovi

⁵³ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 394

⁵⁴ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 397 (směrnice č. 25 a směrnice k operaci *Marita*, 30. březen 1941)

⁵⁵ DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení*, Jota, Brno, 2006, s. 173

německý požadavek, aby Budapešť vypověděla smlouvu s Bělehradem a povolilo umístění německých vojsk ve své zemi pro útok na Jugoslávii. Zároveň Hitler vybídl maďarskou vládu k účasti na tomto útoku.⁵⁶

Vláda admirála Miklóse Horthyho⁵⁷ se velmi obávala zrušení německé podpory vídeňských arbitrází, pokud by Maďarsko v Hitlerových očích selhalo, a proto rychle s jeho požadavky souhlasila.⁵⁸ Navíc Hitler podpořil všechny maďarské územní nároky vůči Jugoslávii, navíc Budapešti nabídl i přístav Rijeku jako přístupové místo k jaderskému moři.

Bulharskému vyslanci Draganovi Hitler nabídl jugoslávskou Makedonii.⁵⁹

Postoj Sovětského svazu k situaci na Balkáně zůstával nejistý, pouze se množily pověsti, podle kterých měl Stalin nabídnout pučistickému režimu v Bělehradě pak o neútočení.⁶⁰ I tento fakt uspíšil válečné akce proti Jugoslávii, které byly zahájeny 6. dubna.

Vojenskou akci započal útok německých tankových a pěších divizí na jugoslávské a řecké hranice. Perutě bombardérů již byly ve vzduchu a směřovaly na Bělehrad, který zasáhl rozsáhlý letecký útok. Asi 500 německých bombardovacích letadel rozbilo během 90 minut jugoslávské hlavní město na kusy a způsobilo civilnímu obyvatelstvu značné ztráty.⁶¹ Tím se dostalo zadostiučinění Hitlerově pomstychtivosti, navíc kobercovým bombardováním Bělehradu sledoval i zastrašení dalších velmocí- především Turecka a Sovětského svazu.⁶² Ihned poté zahájila akce německá 12. armáda a její hrot, XL. motorizovaný sbor, zahájil postup z jihovýchodního Bulharska do nitra Jugoslávie.⁶³ Následně se maďarským

⁵⁶ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 394

⁵⁷ Horthy de Nagybánya Miklós (1868-1957), maďarský politik, admirál. Za první světové války se stal posledním velitelem rakousko-uherského válečného námořnictva, od podzimu 1919 působil jako ministr obrany, v roce 1920 byl parlamentem zvolen za regenta až do návratu panovníka. Koncem třicátých let využil spojenectví s Německem k územnímu rozšíření, na jaře 1944 byl Němci svržen kvůli snaze o uzavření separátního míru se Spojenci.

⁵⁸ Vídeňské arbitráže a návrat částí území ztracených po první světové válce byly maďarskou odměnou za podporu německých expanzivních kroků. Při první vídeňské arbitráži v roce 1938 předal Hitler Maďarsku část jižního Slovenska za maďarskou podporu během Mnichovské konference. Při druhé vídeňské arbitráži v roce 1940 pak Hitler donutil Rumunsko vydat část území v Sedmihradsku, jehož se zmocnilo na základě mírové smlouvy v Trianonu.

⁵⁹ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 394

⁶⁰ Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 396

⁶¹ Při stanovení počtu obětí existují značné rozdíly, neboť odhady se pohybují od 1 500 do 30 000 mrtvých, přičemž pravděpodobnější je spíše vyšší číslo, viz DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci*, Jota, Brno, 2006, s. 176

⁶² Irving, D., *Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 398

⁶³ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 191

jednotkám podařilo překonat jugoslávský odpor na hranicích v Banátu. S německým postupem do hloubi území se jugoslávský odpor začal hroutit, čehož využili Italové a svým postupem (jak ze severní Itálie, tak ze severní Albánie) velmi rychle zabrali celé dalmatské pobřeží.

2.6. Válečné operace proti Řecku

Přes destabilizovanou Jugoslávii se ofenzíva států Osy valila na svůj konečný cíl, do Řecka. V čele s XL. motorizovaným sborem, jenž opět posloužil jako hrot útoku, se německé jednotky přemístily na řecké území. Posledního dubnového dne zbývající řecké jednotky kapitulovaly. Britské expediční síly, přesunuté sem ze severní Afriky, se musely z Řecka rychle evakuovat, a celá země byla obsazena.⁶⁴

Na obsazení Řecka se Italové podíleli jen nepatrně. Podle Hitlerovy směrnice č. 27 z 13. dubna 1941 měli Italové pouze poutat řecké síly na albánské frontě. Přestože Italové svůj úkol plnili velmi nedostatečně, Hitler nakonec zvýšil italské sebevědomí prohlášením, že porážka řecké Epirské armády by nebyla dokončena bez italské účasti.⁶⁵

Po ústupu z Řecka v dubnu 1941 se Britové stáhli na Krétu, kterou obsadili již v říjnu 1940. Její držení mělo vysokou hodnotu, protože kontrolovala cesty z východního Středomoří a poskytovala letecké základny v blízkosti Němci obsazeného Balkánu. Vypadala bezpečně, protože Britové měli námořní převahu, která dělala vylovení příliš nebezpečným.

Hitler však nehodlal nechat tento ostrov v britských rukách, a proto vyhověl návrhu generála Studenta, velitele německých výsadkových sil, který navrhoval útok za použití výsadkářů a kluzáků. Ti by zajistili předmostí.

Italská účast na této akci se omezila na zabezpečení bojového krytí německým konvojem, jež po moři dopravily značnou část invazních jednotek. Letecká invaze Kréty byla otevřeně označována za „generální zkoušku na invazi do Británie.“⁶⁶ I přes značné ztráty z řad výsadkářů, celá akce nakonec skončila německým úspěchem a ostrov Kréta se do konce května 1941 dostal do německých rukou.

⁶⁴ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 177

⁶⁵ Toto bylo jedno z mnoha Hitlerových gest vůči Mussolinimu, aby nezranil jeho ego. Tato gesta však německé vojenské vedení odmítalo. Více viz. Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 399-401

⁶⁶ Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005, s. 414

Britské námořnictvo i přes organizační problémy nalodilo 14.800 mužů a odvezlo je do Egypta. Přes stálé nálety provedlo námořnictvo evakuaci během čtyř nocí.

Třetí kapitola

Balkán a německé geopolitické postavení

3.1. Výchozí podmínky

Bojové akce na Balkáně daly Německu možnost vyzkoušet si pocit vůdce vítězné koalice, který měl právo rozhodnout o rozdělení dobytého území. Hitler se při rozhodování v této věci řídil dvěma principy. První z nich stanovil, že ať území dobyl kdokoli, Německo má právo využívat nerostné bohatství, které se na něm nachází. Němci tak projeví zvláštní zájem o měděné doly v Boru na území Maďarska dobytého Banátu, stejně jako o všechny uhelné doly na jugoslávském a řeckém území. Druhá zásada spočívala v tom, že hlavní část okupačních sil měli poskytnout němečtí spojenci, ale zároveň mělo být jejich rozmístěním zabráněno možným třenicím mezi nimi. Tuto zásadu Hitler prakticky provedl svojí směrnicí č. 27 z 12. dubna 1941.⁶⁷ Německo omezilo své okupační síly na minimum, ale strategicky je rozmístilo takovým způsobem, aby byly kryty jak německé ekonomické zájmy, tak hlavní komunikace. Navíc maďarské okupační jednotky byly odděleny od rumunských a italské od bulharských německým vojenským kordonem.⁶⁸ Veškeré vojenské přesuny za tímto účelem byly provedeny do konce května, v okamžiku, kdy se celá válečná kampaň dostala do svého závěru. Následně se ukázalo, že většinu okupačních vojsk tvořili Italové, a díky tomu si Mussolini uchoval pocit, že jeho středomořské panství je zabezpečeno.

3.2. Důsledky válečného tažení

Válečné tažení proti Jugoslávii a Řecku však měla pro země Osy krátkodobé i dlouhodobé důsledky. Z německého hlediska byla akce výrazným úspěchem. I když dobytí Kréty přineslo velké ztráty mezi výsadkáři i dopravními letouny, bojové akce

⁶⁷ Tejchman, M., *Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941*, Academia, Praha, 1982, s. 193

⁶⁸ DiNardo, R.Z., *Nerovní spojenci, Německo a jeho evropské spojenci od koalice ke zhroutilí*, Jota, Brno, 2006, s. 179

na souši byly vykoupeny pouze 1 100 mrtvými a 4 000 raněnými.⁶⁹ Ovšem celá akce výrazně zasáhla do příprav na válku proti Sovětskému svazu.⁷⁰ Na druhé straně byly Mussoliniho zisky na Balkáně velmi draze zaplacený. Italové od října 1940 do konce května 1941 ztratili 13 755 mužů, 50 874 bylo raněných a 25 067 se stali nezvěstnými. Kromě toho dalších 12 368 vojáků během zimy omrzlo a dalších 52 108 bylo z různých důvodů hospitalizováno.⁷¹

Hitler během krátké doby dokázal pevně zajistit svůj jižní bok, přičemž zároveň získal území se zdroji cenných nerostných surovin – olova, mědi, chromu a uhlí.⁷² Jak bylo uvedeno, zvládl to s minimem obětí. Navíc si už nemusel dělat starosti kvůli možným britským náletům na ropná pole v Ploješti.⁷³ Britové totiž už neměli žádné základny, z nichž by k nim mohli doletět.

Především je třeba si uvědomit, že německé vojenské operace na Balkáně se uskutečnily jen na základě italské neúspěšné kampani proti Řecku. Hitler se obával následného britského vyloďení. Proto německé jednotky musely vstoupit na balkánskou půdu, aby zabránily případnému vytvoření balkánské fronty.

3.3. Německý pořádek na Balkáně

Němci chtěli řídit Balkán stejnými zákonitostmi, jimiž se až doposud všechny velmoci snažily udržet tuto oblast pod svojí kontrolou- posilováním vzájemných antagonismů. Státní sekretář v ministerstvu zahraničí v Berlíně Ernst von Wizaacker v roce 1941 tento postup trefně okomentoval: ..nový pořádek na Balkáně by měl být uspořádán tak, aby se nikdo nesnesl se svým sousedem. (..) Táže se pouze, kdo bude nyní ve válce tento pytel blech hlídat.“⁷⁴

⁶⁹ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 179

⁷⁰ Plán invaze do Sovětského svazu byl přesunut z 15. května na 22. červen viz. Hoyt,E.P., Válka v Evropě, boje na Balkáně, Naše vojsko , Praha 2003, s. 165

⁷¹ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 179

⁷² Hoyt,E.P., Válka v Evropě, boje na Balkáně, Naše vojsko , Praha 2003, s. 161

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 34

S výjimkou Jugoslávie zůstává existence ostatních státních celků v regionu zachována, samozřejmě však se změněnými hranicemi. Vedle Maďarska a Rumunska, dvěma zneprátelenými vazalskými státy, je zde rozbitá a zčásti obsazená Jugoslávie a obsazené Řecko, zvláštním případem je Bulharsko. Nejdříve si přibližme ty balkánské státy, které stály po boku Osy.

Maďarsko

Do druhé světové války vstoupilo po boku mocností Osy. Hlavním důvodem tohoto kroku byla nespokojenost s trianonskou mírovou smlouvou. Budapešť chtěla do důsledku dotáhnout meziválečnou revizionistickou politiku, jejíž účel spočíval v obnově územního rozsahu maďarského státu do podoby před rokem 1918. Maďarský režim určovalo konzervativní seskupení „nové pravice“ pod vedením regenta Miklóse Hortyho. I díky dvěma vídeňským arbitrážím, kdy maďarské územní zisky garantovaly mocnosti Osy, byla Budapešť Berlínu až do Stalingradu spolehlivým spojencem. Navíc spolu s Rumunskem soupeřilo kvůli Sedmihradsku o přízeň Německa.

Rumunsko

Rumunský meziválečný vývoj byl dosti odlišný. V nejvyšším zájmu této země byla totiž snaha Versailleský systém udržet. Proto se Bukurešť orientovala především na Francii. Ale po Mnichovu si rumunská vláda uvědomila, že orientace na západní velmoci je v dané situaci neudržitelná a tak pomalu šlo na stranu Německa. K tomu bezesporu přispěl i fakt, že v té době byla Bukurešť na Berlínu ekonomicky zcela závislá. Později, jak známo, Rumunsko postihla Druhá vídeňská arbitráž, navíc Sovětskému svazu muselo podstoupit Besarábii⁷⁵ a Bulharsku jižní Dobrudžu. Nespokojenost s územními ztrátami vedla 6. září 1940 ke státnímu převratu, král Carol byl nahrazen svým synem Michalem. Ale faktickým vládcem země se stal generál Antonescu, který se opíral o Železnou gardu. Poději se však nepohodl s jejími předáky a Železná garda se v lednu 1941 pokusila o puč. Antonescu je za podpory armády potlačil a od té doby vládl zemi jako vojenský diktátor. Antonescova politika byla založena na spojení s Německem. V listopadu 1940 Rumunsko jako první stát v regionu vstupuje do paktu tří a záhy na jeho území

⁷⁵ případnutí Besarábie Sovětskému svazu bylo součástí Sovětsko- Německého pakt o neútočení z 24.8.1939

vstupuje německá armáda. Bukurešť byla Berlínu nápomocna i v postupu proti Sovětskému svazu, Rumuni totiž chtěli získat zpět Besarábii.

Bulharsko

Bulharsko na německou stranu přivedla stejně jako maďarsko touha po revizi výsledků první světové války, ale navíc si přálo i revizi druhé balkánské války. Ještě před balkánským tažením získalo díky německé diplomatické pomoci na úkor Rumunska jižní Dobrudžu.

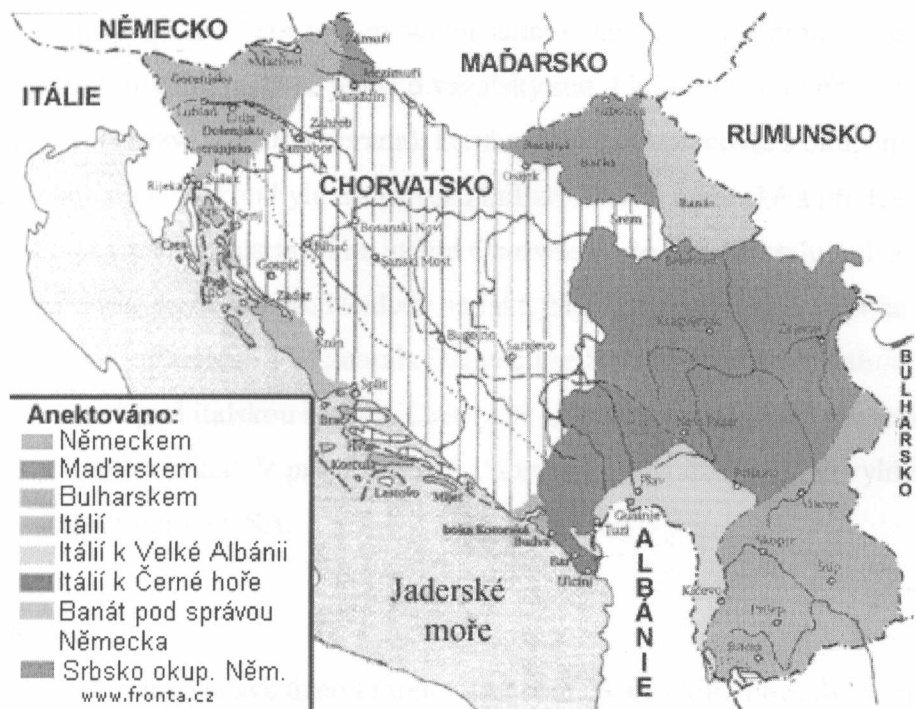
Je sice od března 1941 členem Paktu tří, ve stejném roce se však odmítne účastnit postupu proti Jugoslávii, nadto se dovede udržet stranou i útoku na Sovětský svaz a navíc není ani Němci obsazeno. V důsledku své anexe jugoslávské Makedonie je však přece jen na Německu závislé, i když v rámci možností si Sofie udržela snad největší samostatnost ze všech států, které se ocitly pod německým vlivem.

Bulharská vláda například odmítla na svém území přijmout konečné řešení židovské otázky. Německu tato situace nebyla zrovna po chuti, ale na druhou stranu si nedovolili otevřeně podporovat fašistickou opozici proti Borisově autoritářské vládě. Zkušenost z Chorvatska byla proti tomuto postupu. Navíc Sofie i tak hrála důležitou roli, držela velkou okupační armádu v Makedonii, jižním Srbsku a Thrákii, nadto shromáždilo početné vojenské síly na hranicích s váhavým neutrálním Tureckem. V odlišné situaci byla Jugoslávie s Řeckem, které byly okupovány Osou.

Jugoslávie

Jugoslávie uprostřed roku 1941 zmizela jako státní útvar. Nahradila ho směsice vazalských států, územních změn i okupačních pořádků.⁷⁶

⁷⁶ viz. mapa, převzato z www.fronta.cz

Největší část Makedonie připadla Bulharsku, Kosovo Albánii, jež ovšem byla zcela pod italským vlivem. Černá Hora je obnovena jako italský satelitní stát, území na sever od Dunaje, Vojvodina a Bačka připadla Maďarsku. Italové obsazují část jaderského pobřeží, dalmatské ostrovy a jihozápadní část Slovinska.

V Temešvářském Banátu, ve kterém se kryjí zájmy Maďarska a Rumunska, je na krátkou dobu ustavena německá správa, v jejímž čele usednou místní Němci. Část Slovinska, již Němci nazývají Jižní Štýrsko, je přičleněno k Velkoněmecké říši.

Vnitřní území je rozděleno německo-italskou demarkační linií, která měla od sebe oddělit sféry vlivů obou států. Chorvatsko tak spadá do italské sféry vlivu, naopak Slovinsko, Bosna a Srbsko se nacházejí v německé sféře. Samotné Srbsko je pod německou vojenskou správou, v Bělehradě je navíc ustaven loutkový režim v čele s generálem Milanem Nedićem. Ten na podporu okupační moci postavil milici, četníky, kterým se říkalo "Praví (či legalizovaní) četnici" (na rozdíl od odbojových četníků). Jeho vláda se opírá o Srbské lidové hnutí, které sympatizuje s národním socialismem. Král Petr II. spolu s vládou odjel do exilu do Londýna, kde se jim dostalo oficiálního uznání, a vyzval národ k boji za svobodu.

Kapitolou samo o sobě je Chorvatsko. S ohledem na nedostatek jiných alternativ ochotných ke kolaboraci, dostává z Mussoliniho milosti a po určitém váhání i ze strany Hitlera svoji velkou příležitost Paveličova Ustaša. Ta se po prohlášení nezávislosti v Záhřebu a deklaraci Nezávislého státu Chorvatska (Nezavisna država

Hrvatska- NDH)⁷⁷ stává všemocnou státní stranou. Samozřejmě je tato nezávislost pouze formální, jinak se jedná o vazalský stát. I když si Chorvatsko vytvořilo vlastní armádu (nazvanou Domobrana), která začala spolupracovat s okupanty, další jeho ozbrojenou složkou byla ustašovská milice. Přesto německé a především italské jednotky nadále zůstávají na území Chorvatska- to jen dokresluje iluzornost chorvatské nezávislosti. Nehledě na fakt, že jeho hranice jsou změněny ve prospěch Itálie a Maďarska. Itálie zabrala Dalmácii se Splitem, tím se dostalo téměř 300 000 Chorvatů pod italskou správu. Chorvatská armáda se podílela i německém tažení do Sovětského svazu. V prosinci 1941 Chorvatsko rovněž formálně vyhlásilo válku Velké Británii a USA.

Řecko

Naopak Řecko si své území mohlo zachovat. Berlín totiž nevyslyšel přání Sofie, která požadovala Thrákii. Pouze v některých Sofií požadovaných pobřežních oblastech Berlín dovolil bulharskou okupaci. Po německém dobytí následuje italská správa. Němci zabírají strategicky důležitá území Atény, Soluň, Peloponés, Krétu a příhraniční pásmo s Tureckem. Turecko je až do konce války neutrálním státem.

Německo pro své válečné hospodářství od této oblasti požadovalo naplno pracující těžební doly, naftová pole a bohatou zemědělskou úrodu, ze strategického pohledu byly důležité bezpečně fungující důležité železnice, spojující Velkoněmeckou říši s východní a africkou frontou. V německém zájmu rovněž bylo, aby v oblasti panoval klid, aby zde mohlo být lokalizováno co nejméně německých jednotek, které byly potřeba především na východní frontě. Pořádek na balkánském poloostrově měly zajistit satelitní a loutkové proněmecké vlády a okupační jednotky italské, bulharské a maďarské armády. Italské jednotky tvořily v této oblasti největší část sil Osy. Mussolini si tak napravil „zmrzačené vítězství“ země v první světové válce, navíc se tím de facto naplnilo jeho úsilí o vytvoření velkého středomořského impéria, které by přiléhalo k Jadranskému i Egejskému moři. Italské okupační síly obsadily značnou část Jugoslávie (včetně celého jaderského

⁷⁷ Vykoukal, J., Litera, B., Teichman, M., Východ-vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989, Libri, Praha, 2000, s. 40

pobřeží), Albánii a polovinu Řecka, což znamenalo nasazení asi 500 000 mužů, kteří tak byli naprosto vyřazeni z možnosti nasazení na důležitějším válčišti.⁷⁸

Naopak většina jednotek německé 12. armády, která byla rozhodující silou při obsazení Jugoslávie a Řecka byla odvelena na rumunsko- sovětskou hranici a stala se tak součástí východní fronty.⁷⁹ Ty německé jednotky, které zůstaly na Balkáně, byly podřízeny nově vytvořenému velitelství Jihovýchod, které bylo odpovědné přímo Adolfu Hitlerovi. Nepočtená německá okupační vojska měla především za úkol hlídat důležité doly a hutě v okolí Sarajeva, doly na olovo a zinek v oblasti Trepče, zinkové doly u Ljubotenu, chorvatská naftová pole a naleziště chrómu, dále hlídali i bezpečnost na důležitých dopravních tepnách- například komunikace mezi Bělehradem, Niší, Soluní, Záhřebem a Rijekou, či strategicky důležité opěrné body v Egejském moři.

3.4. Problémy v regionu

Brzy se však ukázalo, že pro bezpečnost v regionu je tento plán neudržitelný. Jakmile v polovině roku 1941 vypukla povstání a partyzánský boj o osvobození okupovaných balkánských zemí, bylo zřejmé, že satelitní a loutkové režimy a především italská okupační vojska nejsou s to nastolit na Balkáně pořádek. Mussoliniho kombinace cizích politických cílů a osobní ctižádosti zatáhla fakticky Itálii do války na dvou frontách. Italská armáda musela čelit významným logistickým problémům. Zásobování Italů v Albánii bylo prováděno po moři, stejně jako v severní Africe. Již tak dlouhé italské zásobovací linie se ještě více prodloužily. Italské válečné námořnictvo muselo navíc převzít ochranu námořních komunikací v celé egejské oblasti, tím došlo k rozptýlení italských sil.⁸⁰ Nehledě na fakt že italská armáda nikdy neoplývala vysokou morálkou svého mužstva.

⁷⁸ DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropští spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006, s. 180

⁷⁹ Tejchman, M., Válka na Balkáně, balkánské státy v letech 1941-1944, Academia, Praha, 1986, s. 183

⁸⁰ Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994, s. 168

Hitlerovi bylo jasné, že toto vše je nad italské síly a tak se wehrmacht začal stále více angažovat na Balkáně. Především se snažil eliminovat partyzánské skupiny, které operovali na území okupované Jugoslávie, ale později i v Řecku a Albánii. Od počátku nebyla velká část obyvatel ochotna rezignovat na okupaci států Osy. Německá vojska tak zabředla do bojů, které nemohla vyhrát. Osvobozené boje vedených pod heslem „svoboda nebo smrt“ sehrály důležitou roli, zcela narušily Hitlerův plán, který počítal s nerušeným obsazením území a jeho následné vykořisťování bez větší účasti vojenských jednotek. Záhy po okupaci se formuje kolem plukovníka Dragoljuba (Draži) Mihailoviče národně-srbský králi věrný odboj- tzv. „četnici“ Jejich cílem je obnova velkosrbské říše za pomoci spojenců. Oddíly četníků se střetávají především s jednotkami Ustaši, ale masakrují i muslimské obyvatelstvo, které ze strany států Osy a ustašovského Chorvatska zůstává ušetřeno. Teprve po porušení paktu mezi Hitlerem a Stalinem, dostávají jugoslávští komunisté z Moskvy pokyn k ozbrojenému povstání.⁸¹ V čele komunistického odboje stanul Josip Tito.⁸² Na rozdíl od četníků jde o nadnárodní odboj s cílem komunistické vlády s federálním uspořádáním. Takže tyto odbojové skupiny nebojují jen proti německým a italským okupantům, ale i proti sobě navzájem.⁸³ Podobná situace je i na území Řecka, i zde byl odboj rozdělen na dvě části. Jednu tvořila místní komunistická strana s vazbou na Moskvu a druhou ostatní organizace s vazbou na exilovou vládu. Komunistickou část ztělesňuje Řecká lidová osvobozená armáda (ELAS) a její protějšek je Národní republikánská řecká liga

⁸¹ Podobně jako v ostatních státech zabraných Německem a jeho spojenci i v Jugoslávii fungovala místní komunistická strana s vazbou na Moskvu. V Jugoslávii byl přeci jen malý rozdíl. Zdejší komunistická strana totiž přímou podporu Moskvy neměla. Udržovala s ní sice radiové spojení, ale to bylo vše. Bylo to dáno hlavně tím, že v jejím čele stál Josip Broz-Tito. Tito byl silnou osobností s neskrývanými ambicemi, který nechtěl ve své zemi hrát jen roli vykonavatele příkazů Moskvy, jak bylo zvykem v ostatních komunistických hnutích, ale přímo se podílet na rozhodování.

⁸² Josip Broz Tito, vlastním jménem Josip Broz (1892– 1980) byl jugoslávský politik, dříve partyzán a později prezident (1953 až 1980). Tito byl organizátorem jugoslávského odporu proti německé a italské okupaci během druhé světové války. Účastnil se partyzánských bojů, byl partyzánským velitelem a získal si značnou popularitu mezi obyvateli těžce zkoušeného státu. V roce 1945 obnovil Jugoslávii jako komunistický federativní stát. Sám působil jako sjednocující osobnost mezi všemi národy země, hlavně mezi Chorvaty a Srby, mezi nimiž panovala právě od dob války velká nenávisť.

⁸³ Četníci sice bojovali proti okupantům, za svého nepřítele ale více považovali Titovo partyzánské hnutí. Bylo to dáno hlavně antikomunistickým smýšlením Mihailoviče a ostatních vůdců četníků, jakož i snahou prosadit ideu velkosrbského státu. Postupem času spíše než o odboj šlo de facto o občanskou válku, ve které se naplno projevila averze mezi Srby, Chorvaty a Muslimy. Četníci dokonce uzavřeli dohodu s okupační mocí, aby mohli bojovat proti partyzánům. Tento postup se jim nakonec stal osudným, protože se naprosto zdiskreditovali. Britové, kteří je doposud podporovali, začali dávat větší pozornost a přízeň Titovým partyzánům.

(EDES) Všechny tyto problémy se však naplno projeví až v budoucnu, kdy se naplno projeví síla partyzánů pod Titovým velením.

V tuto chvíli to však nejsou potíže s odbojem tak palčivé, i díky tomu, že se odbojové skupiny navzájem eliminovaly, když bojovali samy proti sobě. Proto se Hitler mohl vrátit ke svému původnímu úkolu, k dobytí Sovětského svazu.

Závěr

Pád německé expanze, prosazení sovětského vlivu

Balkánské tažení však zdrželo úder proti Sovětskému svazu. Německá armáda vyrazila podle plánu Barbarossa až 22. června, o deset dní později než Napoleon proti Rusku v roce 1812, to znamená, že pochodovala do zimy. Odskokem na Balkán ztratil Hitler šest rozhodujících týdnů, které již do konce války nedohnal!

Obrat ve válce nastává 2. února 1943, kdy 6. německá armáda kapituluje u Stalingradu.

Navíc všechny maďarské a rumunské jednotky jsou rudou armádou doslova převálcovány, tím končí jejich válečné dobrodružství na východní frontě. Horthy a Antonescu se stávají vojevůdci bez vojsk. Z Ukrajiny směrem na Karpaty a pak dále na Balkánský poloostrov se valí Rudá armáda. Německý nejvýznamnější spojenc v Evropě Itálie pod tíhou okupace západních spojenců 3. září 1943 kapituluje. To je těžká rána pro německé plány. V důsledku toho dochází k zhroucení italského postavení v Jugoslávii a Řecku. Německá vojska musí nahradit Italy opuštěné pozice. Odpadnutí Itálie jako vojenského činitele kromě jiných naplno využívá Albánie, kde naplno propuká partyzánská válka pod vedením Envera Hodži. Téhož roku na velkých spojeneckých konferencích v Casablance a Teheránu byly vytyčeny cíle jednotlivých spojeneckých velmocí. Rumunsko je přiřčeno do sovětské sféry vlivu, Churchill si tímto krokem chce zajistit Řecko. Dále se zde projednává možnost anglo-amerického vylodění na balkánském poloostrově. Proti tomu se vehementně postaví Stalin a ve shodě s ním i Tito. Tím je Balkán prakticky zcela ponechán v sovětských rukách. V Moskvě se už shromažďují rumunští, bulharští a maďarští exiloví politici, kteří jsou vyhlédnuti k převzetí moci komunistickou stranou.

V březnu 1944 dorazí sovětská armáda na hranici balkánského poloostrova- do Besarábie. Maršál Antonescu stejně jako jeho maďarský protějšek mylně očekávali,

že si hrdinským bojem proti bolševismu vyslouží od západních spojenců separátní mír. Velká trojka se však balkánskými státy nenechá rozdělit a proto jsou Antonescovy dny sečteny. Strana věrná rumunskému králi Michalovi nechá Antonesca zatknout. Rudá armáda mezitím obsazuje Bukurešť a naftová pole. Vláda krále Michala zastavuje nejen boj proti rudé armádě, ale je jí navíc přinucena změnit strany a dne 12. září 1944 vypovídá Německu válku. Pro Rumunsko je významné, že druhá vídeňská arbitráž pozbývá platnosti- severní Sedmihradsko se tak opět stává jeho součástí. Do sovětského válečného zajetí putují německá vojska lokalizovaná na rumunském území, která nestačila reagovat na nečekaně rychlý Antonescův pád. Je to těžká rána pro Hitlera, přestup Rumunska do tábora spojenců otevírá Sovětům velký prostor pro další postup na západ. Na rychlém pádu proněmeckého režimu v Bukurešti nejvíce vydělal pochopitelně samotný Sovětský svaz, který tak mohl dosáhnout Bělehradu a Budapešti dříve než západní spojenci.

Bulharsko, které ani není ve válečném stavu se Sovětským svazem, rudá armáda obsazuje během jednoho týdne a rovněž vyhláší Německu válku. Na území Bulharska se nenacházejí ani žádné německé jednotky. Příměří mezi Bulharskem a SSSR obsahuje i klauzuli o okamžitém stažení bulharských jednotek z Thrákie a Makedonie.

Nejtvrďší oříšek se nalézal v Maďarsku, kam se přesunuly německé jednotky, které musely opustit Řecko a Jugoslávii. Horthy stejně jako již zmíněný Antonescu se od roku 1943 snaží vyjednávat se západními spojenci. Rovněž i Horthy zažije zklamání, když zjistí, že západní spojenci s Budapeští nepočítají a že je zahrnuta v sovětské sféře vlivu. Hitler však jeho vyjednávání prohlédne a přinutí ho pokračovat ve válce. V březnu 1944 je přesto Maďarsko Německem vojensky obsazeno. Když chce Horthy 15. října 1944 oznámit prozatímní příměří, které tajně vyjednala maďarská delegace v Moskvě, je německými bezpečnostními složkami zatčen. Na jeho místo je z německé milosti dosazena vláda maďarských národních socialistů- tzv. „Šípových křížů.“ V čele této vlády je Ferenc Szálasi. Je to však již jen zoufalý boj, rudá armáda stojí před Budapeští. 20. ledna 1945 Maďarsko podepisuje se Sovětským svazem příměří, které zahrnuje i klauzuli, ve které se Budapešť zřiká všech územních zisků po roce 1938. Navíc formálně rovněž vyhláší válku Německu. Boje budou ještě více jak dva měsíce zuřit dál, nikdo se totiž nechce dostat do sovětského válečného zajetí.

Pouze Jugoslávie je díky Titově Lidové frontě obsazena v zásadě bez pomoci Sovětského svazu. Tito paušálně obvinil Albánce z italské kolaborace, ti byli tvrdě potrestáni. Ještě hůře dopadli Němci žijící ve vojvodině, tzv. „Švábové“. Byli buď povražděni, intervenováni v pracovních táborech či vysídleni do Německa. Stejný osud potkal i další německé menšiny žijící Maďarsku či Rumunsku. Často tito Němci končili i v zajateckých táborech v Sovětském svazu.

To že se ve vztahu velmocí k Balkánu od Berlínského kongresu konaného v roce 1878 téměř nic nezměnilo, dokazuje cynická Kremelská dohoda konaná 9. října 1944 mezi Churchillem a Stalinem. Zde se zrodila slavná procentuální dohoda, kde si jednotliví aktéři rozdělili vliv nad státy v regionu.

Rumunsko- SSSR 90%, ostatní 10%,

Jugoslávie- 50%- 50%

Maďarsko- 50%- 50%

Řecko- Velká Británie 90% (po dohodě s USA)- SSSR 10%

Bulharsko- SSSR 75%, ostatní 25%

Po druhé světové válce nastupuje sovětizace balkánského poloostrova.

Vliv německého tažení na Balkán na celkovou prohru ve druhé světové válce

Politické a vojenské střetnutí o země Balkánského poloostrova patří neodmyslitelně k dějinám druhé světové války. A i když tento střet zůstává tak trochu stranou zájmu, ve stínu činnosti hlavních aktérů a hlavních front druhé světové války, přesto Balkán hrál důležitou roli v tomto celosvětovém konfliktu.

Neuvážená expanzivní politika Itálie vůči této oblasti a její vojenské neúspěchy přinutily Německo ke vstupu na Balkán, se kterým do té doby počítalo spíše jako s nerostnou a zemědělskou zásobárnou pro své válečné hospodářství.

Nejenže se německé jednotky dostaly do míst, kde se s nimi ve válečných plánech nepočítalo, navíc tato balkánská epizoda znamenala pozdržení útoku na Sovětský svaz.

V neposlední řadě partyzánský odboj, který vypukl v okupovaných balkánských státech, na sebe na vázal více okupačních jednotek, než by si německé vojenské

velení přálo. Tyto všechny faktory negativně ovlivnily Velkoněmeckou říši v době druhé světové války.

Zvláště po kapitulaci Itálie, jejíž jednotky tvořily rozhodující sílu okupačních vojsk na Balkáně, se tato oblast ukázala jako nejzranitelnější místo, které při postupu Rudé armády nekladlo téměř žádný odpor.

Summary

The political and military conflict about the states of Balkan Peninsula belongs to the history of the Second World War, even though this conflict stays a little bit in the shadow of the activities of the main war actors and main front of WWII.

Nonetheless the influence on situation on Balkan was an important matter for the four powerful European states- Italy, Germany, Great Britain and Soviet Union.

Moreover, Balkan was in those times strife- torn and particular countries had opposite interests, especially Hungary, Romania and Yugoslavia. The area of Balkan had its economic value, especially in the only significant oil resources on Romanian territory.

From geopolitical point of view the Balkan territory was understood as a very important point in all then geopolitical theories. Geopolitical point of view had already influenced the German foreign policy before WWI. Great Britain was seriously interested in Balkan affairs its main interested were safe sea routes, which were important for trade with the Middle East and India. The Italian geopolitical ambitions were in mastering the entire Adriatic coast and generally, in the changing of all the Mediterranean Sea to renewed “mare nostrum” from ancient Rome.

Finally, the Soviet interests in this area, although explained by some modifications of the theory of world revolution and communism, were derived from traditional Russian interests- the main ambition was the effort to gain important straits.

All these geopolitical influences met in Balkan in years 1940- 1941, when Balkan finally became one of the most important war fares of WWII.

In my thesis I focused on one point of view which depends on the analysis of German geopolitical interests in the mentioned area. This thesis contains following elements:

- historical excursion to German expansion on Balkan
- the significant of Romanian oil resources for German war economy
- the conflict of German, Soviet and partly British interests in mentioned territory

The thesis isn't analysis of historical progress, but it mainly concentrates on comparing particular power interests. The main concept it is the analysis of the German expansion and the exploitation of the regional interests. From the point of

view of concrete international relations it is the geopolitical analysis of Molotov-Ribbentrop pact, the second Viennese arbitration and the particular German actions during the division of Yugoslavia in summer 1941.

Seznam literatury

- Ailsby, Ch., Třetí říše den po ni, Naše vojsko, Praha, 2005
- Baxter, I., Východní fronta- tajné archivy SS, Svojtka co., Praha, 2005
- Blesková válka na Balkáně, Orbis, 2. vydání, Praha, 1941.
- DiNardo, R.Z., Nerovní spojenci, Německo a jeho evropské spojenci od koalice ke zhroucení, Jota, Brno, 2006
- Dittrich, Z.D., Balkánské kolbiště a evropské mocnosti, 3K, 1. vydání, Brno, 1998.
- Hnízdo, B., Mezinárodní perspektivy politických regionů, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1995
- Hoyt, E.P., Válka v Evropě, boje na Balkáně, Naše vojsko, Praha, 2003
- Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005
- Kessler, L., Oheň nad Srbskem, z historie pluku SS Wotan, Baronet, Praha, 2003
- Kershaw, Ian, Hitler 1936- 1945, Nemesis, New York, Bortin, 2000
- Kupka, J.S., Balkánský sud prachu, zapomenuté války, Agave, Český Těšín, 2003
- Misha, G., Balkán- 1804- 1999, Nacionalismus, válka a velmoci, BB Art, Praha, 2003
- Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994
- Shirer, W.L., Vzestup a pád Třetí říše- dějiny nacistického Německa, L.Marek, Brno, 2004
- Taylor, A.J.P., Příčiny druhé světové války, Perfekt, Bratislava, 2005
- Tejchman, M., Balkánský fašismus: Fašistické hnutí a organizace v zemích jihovýchodní Evropy, Academia, Praha, 1989
- Tejchman, M., Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941, Academia, Praha, 1982

Teichman, M., Válka na Balkáně, balkánské státy v letech 1941-1944, Academia, Praha, 1986

Vykoukal, J., Litera, B., Teichman, M., Východ-vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944- 1989, Libri, Praha, 2000

Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996

www.feldgrau.com

www.wv2.dk

www.wv2.klup.info

www.fronta.cz

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

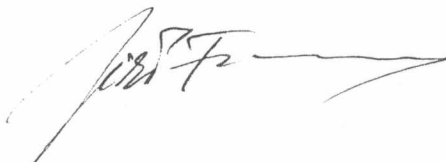
Projekt bakalářské práce

Téma: **Velkoněmecká říše a Balkán**
(Německé geopolitické ambice na Balkáně v letech 1940- 1941)

Autor: Ludvík Ondřej (3. ročník)

Školitel: PhDr. Jiří Fidler

Doporučuji ke schválení

Doporučuji
2.12.05 / KuSB

Politické a vojenské střetnutí o země Balkánského poloostrova patří neodmyslitelně k dějinám druhé světové války, i když tento střet zůstává tak trochu stranou zájmu, ve stínu činnosti hlavních aktérů a hlavních front druhé světové války.

V každém případě o vliv na Balkánu usilovaly celkem čtyři mocnosti – Italské království a Velkoněmecká říše na straně osy a Svaz sovětských socialistických republik a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku na straně spojenců. Navíc byl Balkán té doby zmítán protichůdnými zájmy jednotlivých zemí, zvláště pak Maďarského království, Rumunského království a Jugoslávského království. Oblast Balkánu měla svou ekonomickou hodnotu, danou jedinými významnými evropskými ropnými zdroji na rumunském území.

Z geopolitického hlediska byla oblast Balkánu chápána jako velmi důležitý prvek ve všech tehdejších geopolitických teoriích. Geopolitika samotná má svoji kolébku v Německu díky pracím Haushoferovým, geopolitické hledisko ovlivňovalo německou zahraniční politiku na Balkáně již před první světovou válkou. Stejně tak Mackinderova teorie, obzvláště prvek „vnitřního pŕlměsíce“ byl velmi důležitý pro britskou zahraniční politiku na Balkáně jak mezi oběma válkami, tak v druhé z nich. Italské geopolitické aspirace se na Balkáně projevovaly v první řadě ve snaze o ovládnutí celého pobřeží Jaderského moře a širěji v proměně celého Středoziemního moře v obnovené „mare nostrum“ období římské říše. A nakonec sovětské aspirace v tomto prostoru, ač ideologicky zdůvodňované různými modifikacemi teorie světové revoluce a světového komunismu, vycházely ze standardních ruských zájmů, v první řadě ve snaze o získání úžin.

Všechny tyto geopolitické vlivy se střetly v letech 1940 až 1941, kdy se Balkán nakonec stal jedním z důležitých válčičt' druhé světové války.

Ve své práci bych se rád zaměřil na jeden úhel pohledu, spočívající v rozboru německých geopolitických zájmů v dané oblasti. Práce by se měla týkat následujících prvků:

- historického exkursu ohledně německého expansionismu na Balkáně;
- významu rumunské ropy pro německou válečnou ekonomiku;
- střetávání německých, sovětských a částečně britských vlivů v dané oblasti.

Práce by neměla mít charakter analýzy historického vývoje, ale spíše by se zaměřila na komparaci jednotlivých mocenských vlivů. Hlavním prvkem by byl rozbor německé expanze a využití podpŕrných regionálních zájmů. Z hlediska rozboru konkrétních mezinárodních vztahů by šlo o geopolitický rozbor paktu Molotov-Ribbentrop, druhé vídeňské arbitráže a konkrétních německých akcí při rozdělení Jugoslávie v létě 1941.

Rámcový obsah

Úvod

(uvedení do problému, heuristika a metodologie)

První kapitola

Balkán jako geopolitická kategorie

(rozbor regionu, velmocné zájmy, místní zájmy)

Druhá kapitola

Velkoněmecká říše a její balkánská expanze

(mezinárodní vývoj, geopolitické a ekonomické aspekty expanze)

Třetí kapitola

Balkán a německé geopolitické postavení

(klady a rizika německé expanze, boj proti ostatním vlivům)

Závěr

(pád německé expanze, prosazení sovětského vlivu)

Literatura:

- Ailsby, Ch., Třetí říše den po ní, Naše vojsko, Praha, 2005
- Baxter, I., Východní fronta- tajné archivy SS, Svojtka co., Praha, 2005
- Blesková válka na Balkáně, Orbis, 2. vydání, Praha, 1941.
- Dittrich, Z.D., Balkánské kolbiště a evropské mocnosti, 3K, 1. vydání, Brno, 1998.
- Hoyt, E.P., Válka v Evropě, boje na Balkáně, Naše vojsko, Praha, 2003
- Irving, D., Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945, Jota, 3. vydání, Brno, 2005
- Kessler, L., Oheň nad Srbskem, z historie pluku SS Wotan, Baronet, Praha, 2003
- Kupka, J.S., Balkánský sud prachu, zapomenuté války, Agave, Český Těšín, 2003
- Misha, G., Balkán- 1804- 1999, Nacionalismus, válka a velmoci, BB Art, Praha, 2003
- Moravcová, D., Pečenka, M., Bělina, P., Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914- 1941, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1994
- Shirer, W.L., Vzestup a pád Třetí říše- dějiny nacistického Německa, L.Marek, Brno, 2004
- Taylor, A.J.P., Příčiny druhé světové války, Perfekt, Bratislava, 2005
- Tejchman, M., Balkánský fašismus: Fašistické hnutí a organizace v zemích jihovýchodní Evropy, Academia, Praha, 1989
- Tejchman, M., Boj o Balkán, balkánské státy v letech 1939-1941, Academia, Praha, 1982
- Tejchman, M., Válka na Balkáně, balkánské státy v letech 1941-1944, Academia, Praha, 1986
- Vykoukal, J., Litera, B., Teichman, M., Východ-vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944- 1989, Libri, Praha, 2000
- Weithmann, M.W., Balkán 2000 let mezi západem a východem, Vyšehrad, Praha, 1996

www.feldgrau.com

www.ww2.dk

www.ww2.klup.info